

ویژه نامه سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت واکاوی مفاهیم و نظریه های راجح توسعه و تجربیات ایران و جهان؛ به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

۳۱ اردیبهشت و ۱ خرداد ماه ۱۳۹۳، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

کنفرانس های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: دیروز، امروز و فردا

کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با موضوعات مفاهیم، مبانی و ارکان پیشرفت در اردیبهشت ماه ۱۳۹۲ برگزار شد. در این کنفرانس نزدیک به ۲۰۰ مقاله به دبیرخانه کنفرانس ارسال شد که از میان اینها، ۲۶ مقاله به صورت شفاهی و ۴۸ نمایش پوستر پذیرفته و ارائه شد. افزون بر این، کنفرانس مزین به سخنرانی ۲۶ نفر از اساتید و اندیشمندان صاحب نظر در حوزه های گوناگون ادامه در صفحه ۴

دهم و یازدهم خردادماه سال ۱۳۹۱ در محل کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران برگزار شد که با استقبال استادان و محققان و شخصیت های ممتاز دانشگاهی و حوزوی روبرو شد. این اقبال دستمایه ای شد که مرکز الگو نسبت برگزاری این کنفرانس ها جدی تر و در جهت غنا بخشیدن هر چه بیشتر آن گام بردارد تا بتواند از این رهگذر زمینه ای برای دریافت نظرات صائب و راهگشا جهت تدوین الگو فراهم نماید. بدین ترتیب دومین

مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با هدف بهره مندی از آرا و دیدگاه ها و مشارکت گسترده نخبگان، فرهیختگان و اندیشمندان کشور در تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، بر آن است با برگزاری کنفرانس های علمی با حضور استادان و محققان دانشگاهی و حوزوی در این راستا گام بردارد. از اینرو، نخستین کنفرانس با سخنرانی های ویژه، ارائه شفاهی مقالات برگزیده و نمایش پوسترهای منتخب در

باسمه تعالی نحوه مواجهه با نظریه ها و تجارب توسعه یکی از چالش های اصلی سیاست گذاری و برنامه ریزی توسعه در جمهوری اسلامی ایران بوده است. به لحاظ نظری دیدگاه های متنوعی از ضرورت تبعیت حداکثری از این نظریات و تجارب تا بی اعتنایی مطلق نسبت به آن ها در جامعه ما مطرح بوده و هست. اما آن چه در غیاب یک نظریه عملیاتی پیشرفت در طراز انقلاب اسلامی در عمل اتفاق افتاده گزینش پاره هایی از الگوهای مختلف و تلفیق و ترکیب آن با برخی ارزش ها و شعارهای انقلاب بوده است. این امر به عدم انسجام و ثبات سیاست ها و برنامه های توسعه انجامیده که خود مبین ضرورت تهیه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است. اتخاذ دیدگاهی روشن در این خصوص از مقدمات طراحی الگو است.

پرواضح است که الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به عنوان محصول یک تکاپوی بدیع بر طبق مبانی و اصول اسلامی و متناسب با شرایط و اقتضائات ایران و به مدد ژرف اندیشی متفکران و محققان کشور تهیه خواهد شد. این امر با بی اعتنایی نسبت به نظریه ها، تجارب و عبرت های توسعه بین المللی ملازمه ندارد. بلکه برعکس، الگوی پیشرفت و نظریه های پشتیبان آن که احتمالاً در افق آینده بر خواهد آمد و آکاوی انتقادی پیشینه موضوع که رویه های علمی برای انجام هر کار بزرگ و بنیادی است بهره خواهد برد. این واکاوی امری پیچیده و چند رشته ای است و به هم اندیشی متفکران و محققان حوزه های مربوط در محیطی مناسب برای تضارب آراء نیاز دارد.

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به این امر اختصاص یافته است. مقالات ارزنده محققان کشور و مباحث مربوط که در طی روزهای برگزاری کنفرانس در خواهد گرفت مایه اصلی را فراهم خواهد کرد تا پس از کنفرانس به تدوین ارزیابی جامعی از توسعه در سطح بین المللی منتهی شود. ان شاء الله.

دکتر صادق واعظ زاده
رئیس شورای عالی و رئیس مرکز

دکتر هادی اکبرزاده، دبیر سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت:

کنفرانس های الگو در پی بهره گرفتن از ظرفیت های علمی کشور و جریان سازی فکری است

پرسش های بنیادین در حوزه پیشرفت اسلامی ایرانی و کمک به تکمیل بخشی از مدل مفهومی الگوی پیشرفت رصد فعالیت های علمی در موضوع کنفرانس و دستیابی به آخرین یافته های پژوهشی

- موج آفرینی و جریان سازی فکری در حوزه مباحث پیشرفت و ایجاد بستری مناسب برای پژوهشگران این عرصه جهت ارائه نظرات در محیطی عالمانه و نقد و پالایش آنها
- فرصت سازی برای پژوهشگران جوان به منظور آشنایی با مسایل و موضوعات اساسی حوزه پیشرفت

ادامه در صفحه ۵

کنفرانس های سالانه مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به عنوان جزئی از یک مجموعه فعالیت های هدفمند و برنامه ریزی شده، علیرغم نوپایی بتدریج به یک رویداد اثرگذار علمی تبدیل شده است. استقبال فزاینده و مشارکت فعال بخش قابل توجهی از صاحب نظران و اندیشمندان برجسته و ارتقاء کمی و کیفی مقالات واصله مؤید این مدعاست. این کنفرانس ها اهداف چندگانه ای را پی می گیرند که اهم آنها عبارتند از:

- بهره گیری از ظرفیت علمی کشور برای پاسخگویی به برخی

پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت با حضور جوانان و دانشجویان سراسر کشور برگزار شد

فرایند داوری سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت/۳

بررسی تطبیقی جایگاه کارآمدی در نظریات توسعه غربی و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت/۴

مصاحبه با استادان و محققان دانشگاهی/۶

پیشنهاد مدلی در حوزه رسانه ها و توسعه در ایران/۱۰

دبیرخانه حوزوی مرکز با مراکز مهم حوزوی قم تفاهم نامه امضا کرد/۱۲

بهشتی برگزار شد. در مراسم افتتاحیه علی متقیان، دبیر این کنگره طی سخنانی اظهار داشت: در پاسخ به فراخوان کنگره بیش از ۱۲۰۰ اثر از جمله مقاله، نوشتار، ادامه در صفحه ۱۱

دکتر صادق واعظ زاده، رییس مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و اعضای شورایی عالی و معاونان مرکز توسط مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، در سالن همایش های بین المللی دانشگاه شهید

پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت با حضور حدود یک هزار نفر از جوانان و دانشجویان فعال در انجمن ها، کانون ها و تشکل های دانشجویی، نخبگان تحت پوشش بنیاد ملی نخبگان و با حضور

توسعه فرهنگی؛ ضرورت توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی

دکتر محمدحسین پناهی

استاد جامعه شناسی دانشگاه علامه طباطبایی و دبیر کمیته علمی کنفرانس

دکتر محمدحسین پناهی استاد جامعه شناسی دانشگاه علامه طباطبایی در پژوهشی با عنوان "توسعه فرهنگی؛ ضرورت توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی" به بررسی نقش فرهنگ در ارایه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پرداخته‌اند. در این پژوهش آمده است: ربع پایانی قرن بیستم با پدیده چرخش فرهنگی، به همراه پدیده پسامدرنیته و پاسااختارگرایی، هم در بعد واقعیت اجتماعی و هم در بعد تحلیل اجتماعی، مصادف بوده است. سپس این چرخش نه تنها نشان‌دهنده اهمیت یافتن بیش از پیش نقش فرهنگ در زندگی انسان‌ها و در علوم انسانی و اجتماعی است، بلکه نشان‌دهنده فهم درست‌تر و عمیق‌تر از نقش و قدرت فرهنگ در انواع ساحت‌های زندگی بشری و تحلیل اجتماعی است، که مدت‌ها تحت‌الشعاع عامل اقتصادی قرار گرفته بود. در واقع این چرخش هماهنگ با دیدگاه اسلامی درباره جامعه و نوع تجزیه و تحلیل آن است.

در این پژوهش سعی شده است: اولاً با پرداختن به موضوع توسعه فرهنگ و انواع و ابعاد آن اهمیت توسعه فرهنگ مورد بحث قرار گیرد. ثانیاً، سعی شود با استفاده از مطالعات پسین در رابطه با نقش فرهنگ در توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی نشان داده شود که توسعه عرصه‌های مختلف جامعه بدون توسعه فرهنگ نه می‌تواند مداوم و پایدار باشد، و نه می‌تواند در جهت خودشکوفایی و تکامل انسانی قرار گیرد. پژوهشگر در پایان بر اساس نتایج پژوهش تأکید می‌کند که توسعه موفق عرصه‌های مختلف جامعه باید بر پایه توسعه فرهنگی باشد. بنابراین، لازم است در تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، توسعه فرهنگ، به عنوان بستر و زمینه‌ساز دیگر ابعاد توسعه، در اولویت اول قرار گیرد، تا همه انواع توسعه، توسعه‌های مبتنی بر فرهنگ و به معنای دقیق کلمه «توسعه فرهنگی» باشد، و نیز تلاش‌های کشور در جهت پیشرفت اسلامی ایرانی مقرون با موفقیت باشد.

گزارشی از فعالیت‌های کمیته اجرایی سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

کمیته اجرایی سومین کنفرانس در راستای اجرای امور مربوط به کنفرانس، فعالیت خود را از اول مردادماه ۱۳۹۲ به ریاست آقای دکتر اکبرزاده، معاون علمی و تقسیم کار ملی مرکز الگو و دبیر کنفرانس، آغاز کرد. تا کنون ۱۲ جلسه توسط کمیته اجرایی با هدف مشارکت فعال‌تر نخبگان، صاحب‌نظران و اساتید دانشگاهی و حوزوی در سومین کنفرانس تشکیل شده است. همچنین در این جلسات سیاست‌ها و فعالیت‌های تبلیغی و اجرایی این کنفرانس نیز تعیین شده است.

راه‌اندازی وبگاه کنفرانس (<http://tc.olgou.ir>)، بررسی چگونگی اجرای فعالیت‌های کنفرانس، تعیین تاریخ برگزاری کنفرانس و برنامه زمانی ارسال و داوری مقالات،

نگاهی به توسعه و پیشرفت از دیدگاه اسلام

حجت الاسلام و المسلمین قربانعلی دری نجف آبادی
نماینده ولی فقیه در استان مرکزی و امام جمعه اراک

حجت الاسلام و المسلمین دری نجف‌آبادی نماینده ولی فقیه در استان مرکزی و امام جمعه اراک در مقاله‌ای با عنوان "نگاهی به توسعه و پیشرفت از دیدگاه اسلام" به واکاوی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از منظر دین اسلام پرداخته‌اند. ایشان در این مقاله در تبیین عناصر پایه برای شکل‌گیری نظریه اسلامی پیشرفت، دو عامل شناخت ماهیت انسان و تشخیص اهداف آفرینش انسان و جهان را دارای اهمیت غیر قابل انکار می‌دانند. سپس این مقاله ضمن اشاره به دو موضوع اساسی یاد شده، به بررسی شرایط لازم برای پیشرفت از دیدگاه اسلام و لزوم بهره‌برداری و استفاده از همه ظرفیت‌ها پرداخته است و با توجه به ابعاد ایجابی و سلبی پیشرفت و بر اساس آموزه‌های اسلامی به برخی شاخص‌ها، مولفه‌ها، عوامل و موانع پیشرفت از نظر اسلام اشاره نموده است. یافته‌ها این پژوهش گویای آن است که توسعه منابع انسانی و

اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی و نقش عوامل گوناگون و مدیریت و اعتقادات و باورهای عمیق دینی و ولایی و انگیزه‌های مادی و معنوی و اخلاق و روابط خانوادگی و اجتماعی و سیاسی و تاثیر نرم‌افزارها و عزم و اراده و عشق و محبت و ایمان و ولایت و عزت و کرامت و خیر و صلاح و سعادت و علم و معرفت و معنویت و اخلاق و جهاد و اجتهاد و ابتکار و خلاقیت و ایثار و فداکاری و اخلاص و حب فی الله و تعهد و مسئولیت‌پذیری و آرمان‌خواهی و آرمان‌گرایی و تلاش در راه ایجاد آرمان‌شهر اسلامی و جامعه مطلوب ولایی و تأمین حقوق برادران و خواهران و اهل ایمان و پیروان قرآن و آزادی‌خواهان جهان و خدمت به محرومان و مظلومان و مستضعفان و مبارزه با ظالمان و معاندان و مستکبران همه و همه در طرح اندیشه‌های اسلامی باید مورد توجه قرار بگیرد و از تألیف و ترکیب عوامل یاد شده الگویی شایسته‌ای برآید.

چالش‌های توسعه سیاسی در کشورهای صنعتی غرب

دکتر مصطفی ملکوتیان

استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران و علی‌رغم اینکه خود را طرفدار حقوق بشر و آزادی معرفی می‌کنند، در عمل به آن اعتقادی نداشته و کارنامه غیر قابل دفاعی را از خود به جا گذارده‌اند.

نتایج این مقاله در ادامه بر این واقعیت تأکید می‌کند که آنهایی که نظام‌های سیاسی خود را حد‌اعلای توسعه و رشد سیاسی می‌دانند، با نارسایی‌ها، بحران‌ها و چالش‌های بزرگی دست‌به‌گریبان شده و برای مخفی نمودن این بحران‌ها، مدام دیگران را دشمن خود خوانده و دوستان‌شان را تحت عنوان مبارزه با سلاح‌های کشتار جمعی، تروریسم و مانند آن به وحدت و اقدامات هماهنگ علیه دیگران فرا می‌خوانند.

در پایان پژوهش بحرانی بودن این‌الگوها را طبیعی می‌داند و در صورت اصلاح نشدن و این‌الگو و نظام سیاسی برآمده از آن آینده‌ای رو به فروپاشی برای آنها پیش‌بینی می‌کند و ابراز می‌دارد: نگاهی به این بحران‌ها و چالش‌ها نشان‌گر یک امر طبیعی برای آینده نظام‌های سیاسی غربی است: آنها اگر اصلاح نشوند - که بعید است اصلاح شوند - در مقابل چالش‌گران قدرتمند فعلی یا آینده تاب مقاومت نخواهند داشت و بدون شک دچار اضمحلال و فروپاشی سیاسی خواهند شد.

دکتر مصطفی ملکوتیان استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران در مقاله‌ای با عنوان "چالش‌های توسعه سیاسی در کشورهای صنعتی غرب" به واکاوی و نقادی الگوهای توسعه غربی پرداخته‌اند. ایشان نخست با بررسی هستی‌شناسی الگوهای توسعه غربی با تأکید بر کارکرد آنها ابراز می‌دارد که بررسی مفهوم و عملکردهای «توسعه سیاسی» در غرب لزوم تحقیق در دو امر مهم را فراوری ما قرار می‌دهد؛ اول مبانی فکری فلسفی نظام‌های سیاسی غربی و دوم کارکردهای مختلف آن‌ها تا کنون. در ادامه یادآور می‌شوند این کارکردها که حتی بسیاری از نخبگان غربی نیز از یادآوری آن شرم‌منده‌اند و برخی از آنان در تلاش برای اصلاح این نظام‌ها برغم خود و برخی دیگر بکلی از آن بریده‌اند، حاکی از وجود انواع سه‌گانه‌ای از نارسایی‌ها و چالش‌های فرهنگی-اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در غرب است و می‌تواند پایه‌های معضلات بزرگ‌تر و بنیان‌برافکن غرب در آینده قرار گیرد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که نظام‌های سیاسی در کشورهای صنعتی غرب که برخاسته از تفکرات مادی‌گرایانه اومانستی‌اند، مبنای بر سلطه‌جویی، قدرت‌طلبی و اصال‌ت زور در صحنه‌های داخلی و بین‌المللی قرار داده

الگوهای مناسب، در یکپارچه سازی مدل‌های مدیریت استراتژیک و تامین اهداف چشم‌انداز

دکتر محمد اعرابی
استاد دانشگاه علامه طباطبایی

دکتر محمد اعرابی استاد دانشگاه علامه طباطبایی به همراه محرم رزمجوی در پژوهشی با عنوان "الگوهای مناسب، در یکپارچه سازی مدل‌های مدیریت استراتژیک و تامین اهداف چشم‌انداز" به ارائه الگو در عرصه مدیریت استراتژیک پرداخته است. در این پژوهش آمده است که فرآیند مدیریت استراتژیک با تعریف چشم‌انداز و مأموریت سازمان آغاز می‌شود و این چشم‌انداز و مأموریت در واقع راهنمای عمل اجرای استراتژی‌های گوناگون به شمار می‌روند، چشم‌انداز در واقع آینده مطلوبی را برای یک سازمان ترسیم می‌کند. در ادامه آمده است چشم‌انداز در ادبیات مدیریت یکی از لوازم رهبری شناخته شده و رهبرانی می‌توانند مجموعه‌های شان را به طور موثر هدایت کنند و از اتلاف منابع و حرکت‌های ناهماهنگ جلوگیری کنند که یک چشم‌انداز روشن داشته و این چشم‌انداز را به مجموعه‌ها منتقل کرده باشند و بر پایه آن مجموعه‌شان را هدایت کنند و این رهبری در همه سطوح سازمان و ملی مطرح است.

پژوهشگران این مقاله برای تامین اهداف مندرج در سند هر چشم‌انداز ضرورت سه مرحله تدوین، اجرا و کنترل برای مدیریت استراتژیک قابل هستند. سپس در این پژوهش برآنند با بررسی اجمالی مراحل مدیریت استراتژیک و مدل‌های مورد استفاده در هر کدام از این مراحل یک هماهنگی و یکپارچگی بین فرآیند مدیریت استراتژیک و تامین اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران برقرار کنند. در این پژوهش نخست توضیح مختصری درباره پیشینه تدوین سند چشم‌انداز در ایران و اهداف و محورهای چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور داده می‌شود و ادامه فرآیند مدیریت استراتژیک، مدل‌های گوناگون مورد استفاده در هر کدام از این مراحل و ارتباط این مدل‌ها با تدوین سند چشم‌انداز و اتخاذ راهبردهایی برای تحقق اهداف این سند مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. و در پایان، الگوی هماهنگی و یکپارچگی بین مدل‌های مدیریت استراتژیک و تحقق اهداف سند چشم‌انداز ارائه می‌شود.

گزارشی از فرایند داوری سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی برای شرکت در این رویداد علمی و ملی جهت استفاده از نظریات و تجارب آنها و همچنین ایجاد فضای تبادل نظر و اندیشه نمود.

در مجموع، تعداد ۴۶۴ نفر در پورتال ثبت نام سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت ثبت نام کردند که از این تعداد ۲۶۱ مقاله و اثر به این دبیرخانه ارسال گردید. که همگی آنها در چرخه داوری قرار گرفتند.

فرایند داوری در سه مرحله انجام شد. در مرحله اول، از حدود ۴۰ نفر از استادان بنام مرتبط با محورهای کنفرانس و از دانشگاه‌های معتبر کشور دعوت بعمل آمد تا در فرایند داوری مقالات این دبیرخانه را یاری نمایند. لذا در مرحله داوری اولیه، مقالاتی که به این دبیرخانه ارسال می‌شد، بر اساس میزان ارتباط موضوعی با کنفرانس و انسجام در ساختار مقالات علمی، به دو نفر از داوران همکار ارجاع شد و در مرحله دوم داوری نیز دو نفر از متخصصین حوزه مربوطه، نظر نهایی خود را اعلام می‌نمودند و نهایتاً نتایج داوری‌های صورت گرفته در این دو مرحله، در جلسات کمیته علمی کنفرانس مورد بررسی قرار می‌گرفت. اعضای کمیته علمی سومین کنفرانس نیز در جلسات خود که به صورت متناوب و در فواصل زمانی مشخص برگزار می‌گردید رای و نظر خود را اعلام می‌نمودند. از مجموع آثار رسیده به سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، تعداد ۱۲۰ اثر جهت ارائه مورد پذیرش کمیته علمی سومین کنفرانس قرار گرفت که طی دو روز کنفرانس به صورت شفاهی و پوستر ارائه خواهند شد.

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با موضوع واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان؛ به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت، قرار است در تاریخ ۳۱ اردیبهشت و ۱ خرداد ماه ۱۳۹۳ در تهران برگزار گردد. هدف این کنفرانس، بهره‌گیری از دستاوردهای علمی بشر و ارزیابی نظریه‌ها و تجارب جهانی توسعه و بررسی تجربیات عینی دیگر کشورها در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی برای تدوین نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت است. محورهای سومین کنفرانس در هفت محور اصلی شامل:

- ۱- تحلیل و آسیب‌شناسی نظریه‌های رایج و مدل‌های کلان توسعه غربی
  - ۲- ارزیابی تطبیقی تجارب توسعه در کشورها و استنتاج عوامل و مبانی مشترک آنها
  - ۳- چالش‌های بنیادین موجود در کشورهای صنعتی
  - ۴- میزان سازگاری نظریه‌ها و مدل‌های رایج توسعه با مبانی و اسناد اسلامی و ویژگی‌های جامعه ایران
  - ۵- تحلیل دستاوردها و تبعات توسعه در کشورهای اسلامی و انطباق آن با شرایط ایران
  - ۶- تبیین نظریه‌های اندیشمندان ایرانی برای پیشرفت کشور
  - ۷- واکاوی ایده‌ها و عناصر پایه برای شکل‌گیری نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت به همراه زیرمحورهای مربوطه می‌باشد.
- در این راستا دبیرخانه سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت اقدام به اطلاع رسانی و ارسال نامه به صاحب‌نظران و اندیشمندان و استادان در حوزه‌های مرتبط با رشته‌های توسعه و در زمینه‌های

نسبت‌شناسی الگوی اسلامی - ایرانی با تاکید بر عدالت سازمانی

دکتر سید علی اکبر افجه
استاد دانشگاه علامه طباطبایی

الگو پرداخته شده است. همچنین در نسبت‌شناسی و رابطه میان عدالت و الگو با توجه به تحلیل ماهیت این دو، نتیجه حاصل شد که نیل به عدالت در واقع خود ترجمانی دیگر از پیشرفت است و عدالت با نگاهی کیفی با پیشرفت سازگاری دارد و رویکرد به پیشرفت بدون در نظر گرفتن عدالت میسر نمی‌شود و به دست نمی‌آید. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که عدالت در کانون الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت جای دارد. بدین ترتیب پژوهش در بازخوانی عدالت سازمانی نیز دو رویکرد مبتنی بر نوع واحد مطالعه، یعنی سازمان و وظایف مدیر، مورد استفاده قرار داده است که از مقایسه میان ابعاد عدالت سازمانی و عدالت در وظایف مدیر، ۱۶ وضعیت‌شناسایی شده است. در پایان نیز با بهره‌گیری استدلالی سه سطحی، این نتیجه حاصل شد که نقش عدالت مرادوه‌ای از یک سو و عدالت در فرماندهی از سوی دیگر در نسبت‌شناسی الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت و عدالت سازمانی، پررنگ تر و متمایز تر از دیگر ابعاد می‌باشند.

دکتر سید علی اکبر افجه استاد دانشگاه علامه طباطبایی به همراه محمود جعفرپور در مقاله ای "نسبت‌شناسی الگوی اسلامی - ایرانی با تاکید بر عدالت سازمانی" به واکاوی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و مناسبات آن با عدالت از منظر اسلام و اشکال متفاوت موجود توسعه پرداخته است. در این پژوهش آمده است که دست یافتن به الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت مستلزم تحقق مقدمات و ملزوماتی است که در کانون این مقدمات، تولید ادبیات متقن علمی و نظریه پردازی ایده آل جهت تحقق این مهم نیز جز در بستر بازخوانی ادبیات موجود و بهره‌گیری از متون دینی در تمام حوزه‌ها جهت شناسایی شاخص‌ها و به‌بوته آزمایش نهادن آنها میسر نخواهد شد.

در ادامه ضمن تشریح دلایل تفاوت الگوهای مورد استفاده کشورها جهت دستیابی به توسعه، مفهوم الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت مورد بررسی قرار گرفته و ضمن بازخوانی مفهوم عدالت، به تبیین جایگاه آن در

امنیت اجتماعی به مثابه پایه پیشرفت اجتماعی بر طبق آیات قرآنی

دکتر خدیجه سفیری (استاد جامعه شناسی دانشگاه الزهراء^(ع))

دکتر خدیجه سفیری استاد جامعه شناسی دانشگاه الزهراء^(ع) در مقاله ای با عنوان "امنیت اجتماعی به مثابه پایه پیشرفت اجتماعی بر طبق آیات قرآنی" به پیشرفت اجتماعی از منظر امنیت اجتماعی پرداخته است. ایشان در این پژوهش نتیجه گیری می کند که مسأله امنیت اجتماعی با تغییرات امروزی جهان پیچیده تر شده است. سپس از معنای واژه امنیت اجتماعی آنچه مد نظر این مقاله است، فضای امن اجتماعی و محفوظ ماندن افراد از خطرهای و آسودگی و اطمینان بطوریکه دور از هرگونه نگرانی و ترس چه دربارۀ آنچه می خواهند به دست بیاورند و هم در مورد آنچه در حال حاضر ترس از دست دادن آن را دارند، تعریف می شود. در ادامه به ویژگی شهر امن می پردازد و ابراز می دارد که شهر امن شهری است که فرصت های زندگی در میان شهروندان به عدالت توزیع شود. ثبات اجتماعی که نتیجه نظم اجتماعی و همبستگی است ایجاد اطمینان خاطر در افراد می نماید و این ثبات وقتی است که افراد احساس امنیت اجتماعی بکنند.

سپس یکی از پایه های مهم توسعه پایدار تداوم توزیع عادلانه فرصت ها و امکانات به شهروندان می داند. ایشان این تداوم را در افزایش کیفیت زندگی و خلق شرایطی می بیند که افراد با آسودگی جهت رسیدن به نهایت استعداد های شان تلاش کنند. در ادامه به طراحی مدل پیشرفت اجتماعی بر پایه امنیت اجتماعی پرداخته است. با توجه به مدل ارائه شده کشوری پیشرفته است که نه تنها باید نیازهای مادی و غیر مادی شهروندان را تأمین نماید، بلکه هرگونه ترس و نگرانی از بی ثباتی وضع موجود و عدم دسترسی به شرایط مورد درخواست را برای آینده رفع و برطرف کند و در واقع امنیت اجتماعی شکل گرفته و جامعه به ثبات برسد.

نتایج پژوهش نشان می دهد وقتی توزیع عادلانه منابع به درستی انجام شود ولی هنوز ترس افراد از اینکه مبدا دوباره به شرایط قبلی بازگردند وجود داشته باشد آرامش و اطمینان آنان سلب می شود. از اینرو، این مرحله اطمینان بخشی و دادن امنیت خاطر است که می تواند جامعه ای توسعه یافته بسازد. در مطابقت شاخص های پیشرفت اجتماعی با آیات قرآنی به امنیت در هر یک از این مولفه ها و شاخص ها با شاهد مثال از آیات بحث ادامه یافته است. در واقع در این پژوهش بر این نکته تأکید می شود که امنیت از دیدگاه کلی قرآن عبارت است از: نعمت بزرگی که خداوند عنایت می کند و در صورت ناسپاسی از افراد گرفته می شود. تأکید بعدی قرآن بر امنیت در دسترسی افراد به انتخاب و آزادی بیان و عقیده است. در قرآن کریم با این که رستگاری را در عقیده توحید می داند آنان را که نمی خواهند آزاد می گذارد و به پیامبر می فرماید لا آکراه فی الدین بقره ۲۵۶. از اینرو، حقوق فردی و امنیت فردی که از شاخص های پیشرفت بوده بدینوسیله در آیات به آنها تأکید شده است. سخن نهایی مقاله این است که شاخص های توسعه و پیشرفت اجتماعی را با تأکید بر امنیت اجتماعی، با استناد به آیات قرآن کریم می توان دریافت و مدل ارائه شده بر این معنا می باشد.

بررسی تطبیقی جایگاه کارآمدی در نظریات توسعه غربی و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

دکتر بهرام اخوان کاظمی
استاد علوم سیاسی دانشگاه شیراز

دکتر بهرام اخوان کاظمی، استاد علوم سیاسی دانشگاه شیراز در پژوهشی با عنوان "بررسی تطبیقی جایگاه کارآمدی در نظریات توسعه غربی و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت" به بررسی کارآمدی نظریات توسعه غربی و مناسبت آنها با الگو پرداخته است. ایشان ناکارآمدی را یکی از اساسی ترین چالش های توسعه و پیشرفت هر کشور و از عوامل مخل عمده این مسیر می داند و تأکید می کند هر گونه طراحی توسعه می بایستی جای ویژه ای را برای ارتقاء کارآمدی در کلیه جوانب و عرصه ها در نظر گیرد و مفهوم کارآمدی و کارایی از مهمترین مفاهیم علوم مدیریت، اقتصاد و سیاست می باشند و تقریباً از چندین دهه گذشته در عرصه علم سیاست نیز بطور جدی پای نهاده و مطرح گشته اند.

این پژوهشگر با طرح این پرسش که مفهوم نظری و عملی کارآمدی و کارایی در نظریات توسعه غربی و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به چه معنا و دارای چه شاخصه ها و تمایزاتی است و از سویی چه راهکارهایی برای افزایش کارآمدی نظام جمهوری اسلامی قابل پیش بینی و پیشنهاد است؟ به واکاوی کارآمدی توسعه غربی پرداخته تا ضمن یافتن پاسخ برای این پرسش به ارائه الگویی بومی گام بردارد.

در راستای پاسخ به پرسش از جمله استنتاجات این پژوهش آن خواهد بود که در حالیکه پیشرفت و

کارآمدی در سازمان و نظام های غیر دینی و لائیک به طور معمول و غالباً با ملاحظات مادی و سکولاریستی سنجیده می شود، سازمان ها و نظام سیاسی در اسلام و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با طرح موضوعاتی همچون «تعالی»، «و در ذیل آن «عدالت»- همراه است. نتیجه پژوهش گویای اینست که شاخص سازی برای مفهوم کارآمدی، در طراحی الگوهای توسعه و پیشرفت، دارای یک فرمول قطعی و صد درصد نیست و بر حسب مقتضیات زمانی و مکانی و تحولات عرصه های گوناگون، این شاخص ها تغییر پذیرند به ویژه همانگونه که امروزه همه به یقین باور دارند که مدل های توسعه هر کشوری مختص خود آن کشور است و نمی توان به ارائه الگویی جزئی و کلیشه ای برای همه دول پرداخت، در مورد تحقق کارآمدی و تعیین شاخصه های آن نیز چنین امری صادق است.

مستندات این تحقیق نیز که طی آن به دیدگاه های گوناگون و گسترده در تعیین شاخص های کارآمدی اشاره شده است و موید این ادعا است که نباید به شکل محتوم نظریه های غربی را در این زمینه بی عیب دانست و ضرورت دارد که در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، کارآمدی و شاخصه های آن را متناسب با این الگو طراحی و تعریف نمود، هر چند که استفاده از بخش های مفید نظریات علم مدیریت و نظریه های توسعه غربی جهت افزایش کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران هم راهگشاست.

تبیین یک الگوی هویتی ترکیبی شهری در جهت پیشرفت و توسعه کشور

دکتر ناصر فکوهی
استاد انسان شناسی دانشگاه تهران

دکتر ناصر فکوهی، استاد انسان شناسی دانشگاه تهران در مقاله ای با عنوان "تبیین یک الگوی هویتی ترکیبی شهری در جهت پیشرفت و توسعه کشور" به دنبال ارائه الگوی بومی در شهر اسلامی- ایرانی است. ایشان در این مقاله تلاش می کند که نخست، تبیین نظری بر اساس قرار دادن مقوله شهر در چارچوب فرایند عمومی جهانی شدن انجام بگیرد و درک جدیدی را که نسبت به فرهنگ و اولویت آن در برابر رویکردهای فناورانه- اقتصادی به توسعه وجود دارد، بیان شود. سپس، شهر اسلامی- ایرانی در سه دوره متفاوت تاریخ ایران، یعنی ورود مدرنیته (مشروطه)، شکل گیری مدرنیته بر اساس الگوی غربی (دوره پهلوی)، و سرانجام باز تعریف مدرنیته.

ورود ما به نظام جهانی (دوره پسا انقلابی) بررسی خواهد شد و رویکردهای شکلی و صورت گرا برای تبیین این الگو نقد می شوند. و سرانجام در این مقاله تلاش می شود الگوی شهری که شاید بتواند آینده ای بهتر و هماهنگ تر را برای شهروندان ما به وجود بیاورد، بر اساس مشخص کردن گروهی از مهم ترین مولفه های کنونی جامعه ایران و راهبردهایی برای مدیریت آنها بر اساس اصل تفاوت و نه تلاش برای یکسان سازی و از میان بردن تکرار، عرضه شود. رویکرد عمومی مقاله بنیادی است اما در آن به این نکته اساسی که کاربرد پذیر بودن مهم ترین نیاز کنونی شهرهای ما و بالاترین انتظار مسئولان محلی از گرایش های شناخت اجتماعی و فرهنگی است، توجه شده است.

کنفرانس های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: دیروز، امروز و فردا

ادامه از صفحه ۱

شامل کمیسیون های تخصصی و فعالیت های شبکه مجازی و ارائه گزارش اندیشکده های مرکز خواهد بود. مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، کنفرانس ها را عرصه ای برای مشارکت و سهیم شدن اندیشمندان و پژوهشگران در راستای تدوین الگو می داند. بنابراین، کلیه صاحب نظران و اندیشمندان را به حضور در این عرصه فرا می خواند تا بتوان هر چه بیشتر در جهت کیفیت و صحت و دقت این الگوی بومی گام برداشت.

علمی بود که با ارائه نظرات خود درباره الگو تکمیل کننده مقالات ارائه شده در نشست های تخصصی کنفرانس بود. و اینک کنفرانس سوم در حالی برگزار می شود که از ۲۶۵ مقاله ارسالی ۴۰ مقاله به صورت شفاهی و ۷۷ نمایش پوستر پی پذیرفته شده که در زمان برگزاری کنفرانس ارائه خواهد شود. گفتنی است، برنامه های جانبی سومین کنفرانس افزون بر سخنرانی استادان برجسته و صاحب نظر،

عقب ماندگی و توسعه در ایران

دکتر تقی آزاد ارمکی

استاد جامعه‌شناسی دانشگاه تهران

نیازهای عمومی جامعه است. این سه مشخصه عمده در همه برنامه‌های توسعه‌ای در ایران در طول سه دهه گذشته دیده می‌شود. در ادامه به طور کلی به بررسی این سه مشخصه عمده توسعه ایرانی با توجه به نتایج و ابعاد آن اشاره می‌کند. ایشان نقد و بررسی این سه مشخصه را راهی در دست یابی به الگوی توسعه ایرانی اسلامی در ایران می‌داند. به عبارت دیگر، با بازشناسی سه مفهوم و قاعده مرکزی توسعه در ایران است که امکان ارایه الگوی جدید توسعه‌ای که ایرانی است و اسلامی فراهم خواهد شد. در ادامه با بررسی الزاماتی برای رسیدن به الگوی توسعه بومی، تأکیدش بیشتر سلبی است که مبتنی بر واقعیاتی است که مطرح می‌کند، می‌باشد و اشاره می‌کند که برای دست یابی به الگویی عملی در توسعه و پیشرفت بیش و پیش از اینکه بگوییم که چه باید بکنیم باید بگوییم که "چه باید نکنیم". حرف اصلی این پژوهش اینست که برای فهم واقعی از توسعه ضمن گذر از پارادایم عقب ماندگی می‌بایستی بازنگری مجدد در رابطه بین واقعیت و ایده آل‌ها صورت گرفته و از اعمال مجموعه‌ای از الزام‌هایی که بر غلبه فضای ایده آلی بر واقعی، جریان توسعه خواهد شد، اجتناب شود. در این موقعیت با تأکید جدی بر سرمایه‌های موجود حرکت توسعه‌ای در ایران امکان پذیر خواهد شد و حاصل آن هم به همسویی نیروها و فضاهای فکری خواهد انجامید. به عبارت دیگر، برای دست یابی به الگوی توسعه‌ای در ایران بایستی از ایده آل‌گرایی اجتناب کرد و به سرمایه‌ها و داشته‌های موجود و شیوه‌های زیست ایرانی تأکید داشت. این حرکت دو وجهی یعنی اجتناب از ایده آل‌گرایی و تأکید بر زیست ایرانی، زمینه ساز ورود به تجربه در ایران را فراهم می‌سازد.

دکتر تقی آزاد ارمکی استاد جامعه‌شناسی دانشگاه تهران در مقاله‌ای با عنوان "عقب ماندگی و توسعه در ایران" به واکاوی توسعه در ایران با نگاه به آینده پرداخته‌اند و نتیجه مناسبی جهت دستیابی به الگوی بومی توسعه را مطرح می‌نمایند. ایشان در این مقاله ضمن معرفی زمینه‌ها و بستر ظهور جریان اندیشه‌ای که به جای شناخت توسعه به عنوان فرایند و عمل بر عقب ماندگی و توسعه نیافتگی تأکید کرده‌اند، به ابعاد این پدیده تحت عنوان "پارادایم عقب ماندگی" اشاره می‌کنند.

وی بر این باور است که با تمرکز بر پارادایم عقب ماندگی در ایران، امکان تحلیل مسیرهای اندیشه‌ای و فکری ضد توسعه‌ای فراهم می‌شود و در ضمن زمینه‌ها و عوامل دست یابی به توسعه‌ای بومی بدست خواهد آمد. این پارادایم ما را در تمایز بین توهم‌گرایی اندیشه‌ای در حوزه توسعه و عمل توسعه‌ای به واسطه کنشگرانی چون بوروکرات‌ها و تکنوکرات‌ها همراه با سیاستمداران و صاحبان اندیشه راهنمایی می‌کند. زیرا فرق و فاصله بسیاری است بین آنچه که مردم و نیروهای اجتماعی درگیر در مسیر توسعه انجام می‌دهند با آنچه که مدعیان اندیشه توسعه‌ای دنبال می‌کنند. هر چه که این تفاوت و تمایز روشن‌تر بازگو شود، شرایط دست یابی به الگویی مرتبط در حوزه عمل و اندیشه در جامعه ایرانی و به طور خاص در حوزه توسعه فراهم خواهد شد.

ایشان مشخصات توسعه در ایران در طول سه دهه گذشته را با چندین صفت و مشخصه عمده قابل تعریف می‌داند: اول تأکید بر برپایی بوروکراسی در ایران است. دوم محوریت دادن به توسعه شهرها و نظام مدرن شهری است و سوم اینکه اهمیت دادن به

نقش توجیه ربا در فرآیند توسعه اقتصادی غربی

حجت الاسلام دکتر سید عباس موسویان

دانشیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

حجت الاسلام دکتر سید عباس موسویان در مقاله‌ای با عنوان نقش توجیه ربا در فرآیند توسعه اقتصادی غربی (نقد قرائت‌های جدید از بهره بانکی در چارچوب اسلامی) به واکاوی توسعه غربی و ناکارآمدی آن پرداخته‌اند. ایشان درباره نقش ربا در توسعه اقتصادی غرب می‌پردازد و بیان می‌کند که ارزیابی سیر تحول تاریخی توسعه اقتصادی غرب نشان می‌دهد که بازخوانی مفهوم ربا و ارایه تفسیرهای جدید و توجیه‌گر آن، نقش مهمی در فرآیند توسعه غرب داشته است. در واقع تاریخ غرب شاهد تغییر نظریات و دیدگاه‌ها در شناخت ماهیت ربا و عوامل اثرگذار بر آن بوده است. پس از دوران رنسانس، بسیاری از مفاهیم مورد پذیرش عمومی جوامع غربی، مورد اصلاح و تعدیل اساسی واقع گردید که یکی از این مفاهیم، مقوله ربا و بهره است. بر خلاف قرون وسطی که حرمت ربا مورد احترام نخبگان و آحاد مردم بود، پس از رنسانس به تدریج دیدگاه‌هایی دگراندیش و توجیه‌گر در مقابل نظرات کلیسا رشد کردند تا اینکه به تدریج حرمت ربا که زمانی اصلی شرعی، قانونی و انکارناپذیر تلقی می‌شد، به بهانه توسعه اقتصادی، به طور کامل کنار گذاشته شد.

این مقاله بر آن است تا با اتخاذ رویکردی مقایسه‌ای بین اسلام و غرب و ضمن شناخت ماهیت ربا و بهره و ارزیابی سیر تاریخی کنار گذاردن حرمت ربا در فرآیند توسعه غرب، را نشان دهد که ناتوانی کلیسای مسیحی در تفکیک معاملات درست از معاملات ربوی و عدم پاسخگویی به نیازهای اقتصادی جوامع، یکی از دلایل نهضت توجیه ربا پس از رنسانس در غرب بود. اما ویژگی اصلی شریعت اسلام در مقوله معاملات این است که قرآن و سنت، در کنار تحریم ربا، انواع معاملات مورد نیاز اقتصادی را با اهداف و انگیزه‌های متفاوت مجاز می‌شمارند. به این بیان که برای اهداف خیرخواهانه قراردادهایی چون: هبه، صدقه، وقف و قرض‌الحسنه؛ برای فعالیت‌های سودآور نسبت به افراد ریسک‌گریز، قراردادهایی چون: مباحه، اجاره، جعاله و استصناع و برای اهداف انتفاعی افراد ریسک‌پذیر جامعه نیز انواع مشارکت‌ها، مانند: شرکت، مضاربه، مزارعه و مساقات را مجاز می‌شمارند. علاوه بر این‌ها، بر اساس اصل صحت قراردادهای عقلانی، زمینه را برای نوآوری در عرصه قراردادهای باز گذاشته و فرصت طراحی قراردادهای جدید را می‌دهند.

وی در ادامه تأکید می‌کند که دین اسلام از ابتدا با اتخاذ رویکردی امضایی در مواجهه با معاملات اقتصادی، اکثر معاملات اقتصادی را مشروع اعلام نمود و تنها گونه‌های خاص از روابط مالی یعنی زیاده مشروط در عقد قرض را ربا اعلام کرد. از این رو، ادامه در صفحه ۱۰

کنفرانس‌های الگو در پی بهره‌گرفتن از ظرفیت‌های علمی کشور و جریان سازی فکری است

ادامه از صفحه ۱

• ارایه گزارش از فعالیت‌های جاری مرکز به جامعه علمی کشور و همفکری برای گام‌های بعد نخستین کنفرانس سالانه مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با عنوان "نقشه راه طراحی و تدوین الگو" در خردادماه ۱۳۹۱ برگزار شد و حاصل آن تدوین نقشه راه و فرایند طراحی و پایش الگوست که هم‌اکنون مبنای برنامه‌ریزی‌های مرکز به منظور تدوین پیش‌نویس سند الگو قرار گرفته است. دومین کنفرانس سالانه با عنوان "مفاهیم، مبانی و ارکان پیشرفت" در اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۲ برگزار شد. هدف از این کنفرانس دستیابی به فهمی مشترک از مبانی فلسفی، علمی و دینی الگو و ارایه تصویری روشن، قابل اعتماد و کاربردی از این مبانی بود. نتایج ارزشمند این کنفرانس نیز توسط جمعی از صاحب‌نظران در معرض بررسی و تکمیل است و به

فضل الهی در آینده نزدیک اولین نسخه مبانی الگو تدوین و ارایه خواهد شد.

سومین کنفرانس به موضوع واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان؛ اختصاص داده شده است. شناخت و آسیب‌شناسی نظریه‌ها و مدل‌های رایج توسعه و ارزیابی میزان سازگاری آنها با مبانی اسلام و ویژگی‌های جامعه ایران و نیز بررسی عینی تجربیات دیگر کشورها از اهداف این کنفرانس تلقی می‌شود.

امید آن است که این کنفرانس بتواند با تحلیل و نقد عالمانه، همه‌جانبه و منصفانه نظریه‌ها و الگوهای رایج توسعه و ارزیابی تطبیقی دستاوردها و تبعات توسعه در دیگر کشورها به ویژه کشورهای اسلامی و انطباق آن با شرایط ایران زمینه دستیابی به نظریه‌ی اسلامی پیشرفت و الگوی ایرانی مبتنی بر آن را فراهم نماید.

مصاحبه با استادان و محققان دانشگاهی

درباره واکاوی مفاهیم و نظریه‌های

رایج توسعه و چگونگی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

اشاره: ویژه نامه خبری سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به منظور آگاهی از نظرات و دیدگاه‌های استادان و محققان با چند تن از آنان گفتگو کرده است. آنچه در ادامه می‌آید دیدگاه‌های ایشان است.

این مناسبت که در حوزه علوم اجتماعی انسانی نظریه‌ها را بر مبنای متن، زمینه و شرایط تاریخی و اجتماعی که برآمده از نظام فرهنگی و ارزشی آن جوامع است باید تعریف و تدوین شوند و باید از هر نوع کپی برداری و پیروی از نسخه‌های از پیش تعریف شده اجتناب و پرهیز داشت.

● **آیا تجارب جهانی می‌تواند راهگشای پیشرفت کشور ما باشد. محدودیت‌ها، فواید و چگونگی استفاده از این تجارب را تشریح فرمایید.**
بی تردید تجارب جهانی از حیث شناختی و نقشی که به لحاظ درس‌آموزی در جنبه‌های نظری و سیاستی دارند می‌توانند کمک کار نظریه‌پردازان و سیاستگذاران توسعه باشند. آنها می‌توانند موجد گشایش‌هایی در حوزه فکر و اندیشه باشند و چه بسا که ما را از پیامدها، آسیب‌ها و مخاطره‌های برآمده از برنامه‌های توسعه‌ای که در بخش‌های دیگر جهان تجربه شده‌اند آگاه سازند که از این حیث بهره‌گیری از آنها می‌تواند سودمند باشد. لیکن اگر بنا باشد که آنها را به عنوان نسخه‌های از پیش تعریف شده و به صورت چشم بسته پذیرا شویم و نسبت به آنها هیچگونه پرسش، تأمل و بازاندیشی نداشته باشیم، بی‌تردید ما را به بیراه خواهند برد. چنین مواج‌های نه تنها سودمند نیست بلکه آسیب‌های جدی را در پی دارد. تجربه توسعه‌های بخش‌هایی از جهان که مبتنی بر الگوهای اروپایی یا آمریکایی بوده‌اند نشان از موفقیت ندارند. بر این مبنا است که امروزه نقد الگوها و گفتمان‌های اروپا مدارانه و آمریکامدارانه مورد نقد جدی صاحب‌نظران انتقادی علوم اجتماعی هستند، امری که بخش عمده‌ای از نوشته‌های عرضه شده در گفتمان‌های پسا استعماری و پسا توسعه را معطوف به خود ساخته است.

● **به نظر جنابعالی نظریه پیشرفت اسلامی ایرانی چگونه نظریه‌ای باید باشد؟**
این نظریه در درجه نخست باید مختصات و ویژگی‌های اسلامی-ایرانی را دارا باشد. به این معنی که باید بر مبنای واکاوی‌های نظری، تجربی و تاریخی جامعه ایران و نیز در پرتو داشته‌ها، ارزش‌ها و آرمان‌هایی که کمال مطلوب‌های جامعه ایران را مشخص و تعریف می‌کنند باشد. به صورت مشخص نظریه پیشرفت اسلامی ایرانی باید دارای این مشخصه‌ها باشد:

اولاً: کفایت نظری و منطقی لازم را داشته باشد.
ثانیاً: برآمده از نظام ارزشی و کمال مطلوب‌هایی که جهان‌بینی اسلامی-ایرانی بر آن صحنه می‌گذارد، باشد.
ثالثاً: نظریه‌ای واقع‌گرایانه و متن‌گرایانه باشد.
و در نهایت کفایت عملی لازم را برای تحقق و عملیاتی شدن داشته باشد. به این معنا که در عین اتکاء به آرمان‌های متعالی نسبت به داشته‌ها، قابلیت‌ها و امکانات عملی و اجرایی در اختیار نیز حساسیت و جهت‌گیری لازم را داشته باشد. چرا که مقبولیت و پایداری یک نظریه و الگو در گرو کفایت نظری و عملی آن است.

آقای دکتر غلامرضا غفاری

دانشیار گروه برنامه‌ریزی و رفاه اجتماعی و معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران است. ایشان عضو کمیته علمی سومین کنفرانس مرکز الگو هستند. با این وصف خواستیم نظر و دیدگاه ایشان درباره الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را جويا شویم که در زیر به سمع و نظر تان می‌رسد.

● واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه چه کمکی به تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت خواهد نمود؟

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت بنا به چارچوب و نظرگاهی که برای خود اختیار کرده است، متضمن مجموعه‌ای از مفاهیم و نظریه‌ها است. مفاهیمی که در طرح و ساختن نظریه نقش مبنایی و زیربنایی را دارند چرا که مفاهیم سنگ‌بنای یک نظریه هستند. هر چند که این مفاهیم از حیث ساختاری و شکلی می‌توان گفت که بسان پنج و مهره‌هایی هستند که سازنده یک اسکلت و اسلوب هستند، اما این مفاهیم بنا به مختصات جهان اجتماعی و فرهنگی، از حیث معنایی و محتوا هرگز نمی‌توان آنها را در قالب‌های خشک مکانیکی و به صورت قطعات از پیش شکل گرفته تلقی‌شان کرد چرا که جهان اجتماعی و فرهنگی جهانی پویا و معنایی است که الزامات خاص خود را دارد. در نتیجه مفاهیم و نیز نظریه‌های برآمده از این مفاهیم از حیث هستی‌شناختی، معرفت‌شناسی و روش‌شناسی نیازمند واکاوی‌های مفهومی و نظری دقیقی هستند تا مناسب بکارگیری در تدوین الگوی کارا شوند.

● مهم‌ترین نظریات توسعه در حوزه تخصص جنابعالی چیست و چه تأیید و نقدی نسبت به آن دارید؟

در حوزه علوم اجتماعی- انسانی به صورت مشخص نمی‌توان گفت که نظریه‌ای مهم‌ترین است، بلکه می‌توان در خصوص کفایت نظری و عملی نظریه‌ها بر مبنای شرایط اجتماعی و فرهنگی معینی و نیز در دوره زمانی مشخص به ارزیابی و داوری پرداخت. ممکن است نظریه‌ای برای فضا و شرایطی معین مناسب و کارا باشد لیکن در فضا و شرایط دیگری چندان مناسب و مقبول نباشد. تجربه توسعه امروزه نشان می‌دهد که اصولاً نظریه‌هایی که خصلت وارداتی دارند به زعم اینکه، در منطقه و فضایی کارا و موثر بودند لیکن برای فضا و مناطق دیگر نه تنها مناسب نبوده‌اند چه بسا که بکارگیری و استفاده از آنها توأم با هزینه‌ها و آسیب‌هایی بوده است. بر

خانم دکتر منصوره اعظم آزاده

دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه الزهراء (س) و عضو کمیته علمی سومین کنفرانس مرکز الگو است. با طرح چند سوال خواستیم نظر و برداشت علمی ایشان از الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را جویا شویم که در زیر از نظر تان می‌گذرد.

● واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه چه کمکی به تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت خواهد نمود؟

مشخص است که برای تدوین هر الگویی در هر زمینه‌ای نیاز به مطالعه، کندوکاو و بررسی الگوهای پیشین می‌باشد. از رهگذر این مطالعات می‌توان به نقاط ضعف و قوت و دوری و نزدیکی آنها به اهداف تعیین شده برای الگوی بومی رسید و در واقع به جای آنکه این نظریات، مانعی بر سر راه تدوین الگوی پیشرفت شود، می‌تواند به تدوین آن کمک کند. امروز دیگر بر همه روشن است و در ادبیات توسعه هم مطرح است که انتخاب الگوی انفعالی و تقلیدی پیشرفت، بدون توجه به زمینه‌های انسانی و فرهنگی جامعه، الگویی ناکارآمد است. توجه به ظرفیت‌های درونی در ارایه الگوی فرهنگی و ارزشی، با استعانت از الگوهای موفق در دیگر جوامع، به صورتی که به ترسیم جامعه‌ای هماهنگ و برخوردار از فرصت‌های مادی و غیر مادی منجر شود که در آن به همه قابلیت‌ها، چه در سطح کلان و ساختاری و چه در سطح کنش، عاملیت و شخصیتی توجه شده باشد، حتماً الگوی موفق تری خواهد بود.

● مهمترین نظریات توسعه در حوزه تخصص جنابعالی چیست و چه تأیید و نقدی نسبت به آن دارید؟ و آیا تجارب جهانی می‌تواند راهگشای پیشرفت کشور ما باشد؟ محدودیت‌ها، فواید و چگونگی استفاده از این تجارب را تشریح فرمایید.

با توجه به علاقه به حوزه نابرابری‌های اجتماعی، من بیشتر موافق با نظریاتی هستم که فرصت‌های زندگی را در اختیار همه قرار داده و از نابرابری‌های اجتماعی می‌کاهد. بر مبنای این نظریات، پیشرفتی در نظر است که در وهله اول با توسعه انسانی، امکان یک زندگی فرهیخته و با اخلاق را در کنار رفاه مادی، امکان‌پذیر سازد. مشخص است که فرهنگ هدف‌های زندگی را با معنا ساخته و می‌تواند سبب ساز ارزش‌های انسانی و اجتماعی شود. پیشرفت بر مبنای فرهنگ، پیشرفتی است که همه افراد جامعه را در مسئولیت‌ها و هم‌منظور استفاده از امتیازات سهیم می‌سازد و به عنوان دربرگیرنده ارزش‌های اخلاقی و معنوی، فعالیت‌های اقتصادی را با اهدافی والا تر تعریف می‌کند، مردم را از نیازمندی و نادانی می‌رهاند، گرایش‌های خلاقانه مشارکتی را نسبت به دیگران و طبیعت اعمال نماید و چهره‌ای انسانی به اقتصاد دهد. از این منظر، هدف پیشرفت، پیشرفت توانایی و قابلیت انسانهاست و فقر و محرومیت به معنای عدم انتخاب شیوه درست زندگی در نتیجه ناتوانایی‌های فردی و یا شرایط اجتماعی است. در اینجا دیگر طرد بقیه الگوها در نظر نیست؛ بلکه در عین شناختن نقاط ضعف و قوت آنها، تعامل نظری با آنها در عین حفظ حیثیت، اصالت و منافع اساسی و در پرتو ارزش‌های اساسی جامعه، مدنظر می‌باشد.

● به نظر جنابعالی نظریه پیشرفت اسلامی ایرانی چگونه نظریه‌ای باید باشد؟

تجارب جهانی نشان می‌دهد که فرهنگ و مذهب دو رکن اساسی هر پیشرفتی هستند. جنبش‌های کشورهای در حال توسعه، در دهه‌های اخیر نشان داده که قدرت مذهب، نشان دهنده هویت و مشروعیتی است که می‌تواند توان دولت‌ها را در پیشبرد اهداف توسعه‌ای، افزایش دهد. از آنجا که عدالت، امنیت و ارزش‌های اخلاقی از زیر بناهای اساسی مذهب هستند، به خوبی می‌توانند مبنای اهداف توسعه‌ای انسانی قرار گیرند. اصلاح جامعه و برقراری روابط و مناسباتی عادلانه و ترویج و تشویق ارزش‌های مبتنی بر اخلاق کاری، فعالیت مجددانه و مشارکت خلاقانه، از

طریق مذهب، نقش اساسی در پیشرفت جامعه دارد. تفکر و واکاوی در مورد توسعه و سیاستگذاری آن، باید مسایلی مانند همکاری و مشارکت، اخلاق کار را در برگیرد که به عنوان ارزش‌های مذهبی در میان افراد جامعه مشروعیت به دست می‌آورد. این اهداف گرچه توسط فرهنگ و مذهب تعیین می‌شود، اما کارکرد مهمی برای رشد اقتصادی، پیشرفت جامعه و کیفیت زندگی افراد جامعه دارد.

دکتر احمد جعفری صمیمی

استاد گروه اقتصاد و رییس دانشکده علوم اقتصادی و اداری دانشگاه مازندران و عضو کمیته علمی سومین کنفرانس مرکز الگو است. گفتنی است، ایشان به عنوان یکی از بیست دانشمند پرتالیف حوزه علوم انسانی برگزیده شدند. با این وصف خواستیم با طرح چند سوال نظر و دیدگاه ایشان درباره الگو را جویا شویم که در زیر به سمع و نظر تان می‌رسد.

● واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه چه کمکی به تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت خواهد نمود؟

به هر حال از نظر روش تحقیق علمی در مورد هر موضوع و یا مطالعه جدید لازم است پیشینه آن بررسی شود. بنابراین در مورد تدوین الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت نیز بررسی مفاهیم و نظریه‌های توسعه‌ارایه شده در علم اقتصاد لازم است.

● مهم‌ترین نظریات توسعه در حوزه تخصص جنابعالی چیست و چه تأیید و نقدی نسبت به آن دارید؟

به نظر اینجانب که زمینه تخصصی توسعه نداشته اما سال‌ها در اقتصاد کلان پژوهش و مطالعه نموده نظریه "نهادگرایان" و نقش نهاد با تأکید بر بحث‌های جدید حایز اهمیت است. البته تاکنون نقش اخلاق کمتر مورد توجه نظریه پردازان قرار گرفته هر چند پس از بحران اخیر اقتصادی متفکرین غربی خود اذعان نمودند که بدون تکیه بر مسایل اخلاقی امکان رفع مسایل و مشکلات اقتصادی و اجتناب از بحران ناممکن خواهد بود.

● آیا تجارب جهانی می‌تواند راهگشای پیشرفت کشور ما باشد. محدودیت‌ها، فواید و چگونگی استفاده از این تجارب را تشریح فرمایید.

در اقتصاد کلان معمولاً از تجارت و مخصوصاً صادرات به عنوان یکی از موتورهای رشد اقتصادی نام برده می‌شود. به نظر اینجانب توجه به مزیت‌های رقابتی و گسترش روابط سیاسی و اقتصادی با کشورهای جهان مخصوصاً کشورهای اسلامی و حاشیه دریای خزر می‌تواند نقش مهمی ایفا نماید

● به نظر جنابعالی نظریه پیشرفت اسلامی ایرانی چگونه نظریه‌ای باید باشد؟

به نظر اینجانب نظریه پیشرفت اقتصادی اسلامی-ایرانی پیشرفت همانطوریکه از عنوان آن مشاهده می‌شود بایستی بر مبنای مشخصات اقتصادی-اجتماعی-فرهنگی و البته بر اساس مبنای اسلام و مخصوصاً مفاهیم اخلاق که نظریه پردازان غربی اخیراً به آن روی آورده‌اند در حالیکه اسلام در این زمینه با فاصله بسیار زیادی پیشرو است توجه شود.

● هرگونه نظر تکمیلی

با توجه به این که از لحاظ علمی الگو بر اساس روابط - متغیرها - پارامترها استوار است، از اینرو، تدوین الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت نیز از این امر مستثنی نیست. بنابر این در تدوین آن لازم است از متخصصین کلیه رشته‌های ذیربط استفاده شود.

رابطه خلیقات ایرانی و عدم پیشرفت کشور در نظریه اندیشمندان ایرانی

دکتر علیرضا ذاکر اصفهانی
عضو هیات علمی دانشگاه تهران

دکتر علیرضا ذاکر اصفهانی عضو هیات علمی دانشگاه تهران در مقاله ای با عنوان "رابطه خلیقات ایرانی و عدم پیشرفت کشور در نظریه اندیشمندان ایرانی" به بررسی پیشینه پیشرفت از بعد روانشناختی و جامعه شناختی در ایران پرداخته است. ایشان در این مقاله اینچنین طرح مساله می کند: مفهوم اعتلا و پیشرفت و تعالی هم خانواده مفاهیمی همچون توسعه، رشد می باشد و از آن نظر که توسعه آن روی سکه تجدد است، با تجدد هم پیوند دارد. در طول تاریخ معاصر ایران، پی جویی مشکل عدم پیشرفت ایران، علل و عوامل و از سویی علت پیشرفت غرب همزمان با رویارویی ایرانیان با دستاوردهای مدرنیته از موضوعاتی بوده است که فکر نه تنها نخبگان سیاسی و فکری بلکه توده های مردم را به خود مشغول داشته است. در این بین بسیاری از پژوهشگران برای نیل به پیشرفت ایران تلاش کرده اند، پاسخ مناسبی را بیابند و برنامه ریزی برای آینده مطلوب را موقوف به پاسخ گویی به مشکل یاد شده دانسته اند. از این رو بیشتر پاسخ ها در راستای آسیب شناسی از وضعیت موجود رقم خورده است. ادامه می هد، پاسخ ها در قالب نظریاتی از لابلای مطالعه های جامعه شناختی، تاریخی، روانشناسی اجتماعی، مردم شناسی، حتی مادی و جغرافیایی، اقتصادی ارائه شده و بر همان مبنا پیشنهاداتی را برای پیشرفت کشور با هدف اصلاح گری ارائه نموده اند.

مقاله حاضر ابراز می دارد، گاه نظریات مشابه هم ارائه شده و گاه در نقطه تقابل هم طرح شده اند. برخی از پژوهشگران به یک عامل برای ضعف و کاستی ها اشاره کرده اند، برخی به مجموعه ای از عوامل، از آن روی که هر نظریه علمی قابل نقد نیز می باشد، بسیاری به نقد کشیده شده اند. از این بین برخی خلیقات و رفتارهای ایرانی را عامل عدم پیشرفت فرض کرده و به اثبات آن پرداخته اند. به صورت کلی این نظریات قاطعانه قابل پذیرش نیستند و نقدهایی بر آن ها وارد است. از جمله در جریان مطالعه احوالات ایرانی، خود را در مقایسه با غرب می بینند و یا آنکه مخاطب بلافاصله ذهنش به این موضوع معطوف می شود که مگر در دیگر نقاط

ادامه در صفحه ۹

ملاحظات در باب نظریه «الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت»

دکتر عبدالرحیم گواهی

رئیس مرکز پژوهش ادیان جهان و سرپرست گروه مطالعات آینده نگری علم و فناوری فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران

عالم نیستیم، بلکه معتقدیم که این پیشرفت ها بیشتر در زمینه مادی بوده و از نواقص و کمبودهای مخاطره آمیزی برخوردار می باشند.

همچنان که به هیچ وجه منکر پیشرفت علم و دانش بشری نیستیم، لیکن معتقدیم که اصول موضوعه هر علمی مبتنی بر یک سلسله باورها، ارزش ها و هنجارهای مقوم پیشینی است که همه استنتاجات و استنباطات علمی ما را رنگ آمیزی می کنند به همین دلیل هم هست که ما با علم سکولار، علم مادی، علم فیزیکال، و صد البته در کنار همه آنها علم دینی مواجه هستیم. از این رو، نفی صفت دینی بودن از علم، یا اسلامی بودن از الگوی پیشرفت، کار چندان منطقی، عالمانه و بخردانه ای نیست. به زعم ایشان، با عنایت به تعالیم بلند اسلامی، هدف غایی از طراحی هر گونه الگوی رشد و توسعه باید تامین رفاه دنیوی توأم با سعادت اخروی افراد جامعه بوده باشد. دنیا و آخرت را باید با هم و در کنار هم دید. اینها دو بال تامین رفاه و آرامش و آسایش مادی و معنوی اولاد آدم هستند و در نظر گرفتن یکی بدون دیگری وضعی را پیش می آورد که هم اکنون شاهد آن هستیم، علم و پیشرفت دور از وحی و انسان بریده از اخلاق و فضیلت و تهی از معنویت.

در پایان پژوهش ابراز می دارد: اینکه ما دانشمندان و زعمای کشورهای اسلامی حق نداریم بدون برنامه ریزی و تامین حداقل رفاه و پیشرفت اقتصادی - اجتماعی برای مردم خود و در حالی که با فقر و بیکاری و فساد و رشوه و فحشا و طلاق و انواع و اقسام آلودگی های محیطی و بیماری و غیره دست به گریبان هستیم، برای دیگران نسخه بیچیم و سخنوری و سخنرانی کنیم که شما غربی ها در فلان حوزه عقب هستید و الی آخر. اول باید خود را ساخت و الگو شد و بعد برای دیگران حکم و فتوا صادر کرد.

جناب آقای دکتر عبدالرحیم گواهی رئیس مرکز پژوهش ادیان جهان و سرپرست گروه مطالعات آینده نگری علم و فناوری

فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران، در مقاله ای با عنوان "ملاحظات در باب نظریه «الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت» به واکاوی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پرداخته اند. ایشان در ابتدای مقاله با ارایه بیوگرافی از خود و سوابق علمی و اجرایی اش، انگیزه خود را از قلم زدن در عرصه پیشرفت را بیان می کند. در ادامه درباره دلایلش در این عرصه را چنین بیان می کند: شاید یکی از علت های عمده ای که مرا بر آن داشته تا در این زمینه ها چیزی بنویسم تجربه آشنایی، حضور، سخنرانی و بازدید مکرر از خیلی از کشورهای عالم از جمله امریکا، ژاپن، تمام کشورهای اروپایی و بخصوص سوئد، نروژ، و اتریش، چین، هند، ترکیه، مالزی، بسیاری از کشورهای افریقای، عربی و غیره بوده است که همین امر موجب شده تا از نزدیک با الگوی پیشرفت این کشورها آشنا شوم.

آخر اینکه ایشان نمی خواهد تا درباره الگوی پیشرفت خاصی حرف بزند و نظر بدهد، بلکه بیشتر قصد بر آن است تا راجع به «امکان» و «ضرورت» داشتن یک الگوی «اسلامی - ایرانی» پیشرفت برای کشور خودمان صحبت کند و در واقع تاملی داشته باشد با کسانی که در این باره سخن می گویند.

به نظر ایشان تبیین الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت هم امری ممکن و هم امری لازم و ضروری است و اصولاً داشتن الگوهای مبتنی بر شرایط فرهنگی و اقلیمی هر کشوری از اموری است که به اصطلاح تصور آن موجب تصدیقش خواهد بود. همچنین، بیان می کند، ما منکر رشد و پیشرفت علمی کشورهای پیشرفته و ملل راقیه

سیاست راهبردی برای پیشرفت فرهنگی در الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی

دکتر حسن بنیانیان

رئیس کمیسیون فرهنگی - اجتماعی شورای عالی انقلاب فرهنگی

اسلامی ایران خط مشی های اجرایی در دو حوزه زیر را الزامی دانسته اند که به آنها اشاره می شود.

الف: برای اصلاح کارکردهای فرهنگی نظام های اجرایی ۱- ایجاد گروه های مطالعاتی مشترک از حوزه و دانشگاه در بخش های سیاسی، اقتصادی، قضایی و غیره به منظور تولید ادبیات و دانش کاربردی برای پاسخ گویی به نیازهای مراکز تحقیقاتی کاربردی

۲- آموزش و آماده سازی موسسات مطالعات کاربردی فرهنگی برای کمک به مدیران اجرایی برای شناخت و اصلاح پی آمدهای فرهنگی سازمان های مختلف

۳- راه اندازی مراکز رابط برای ساماندهی ادبیات علمی بین گروه های مطالعاتی حوزه و دانشگاه با موسسات مطالعات کاربردی فرهنگی

۴- راه اندازی موسسات مطالعات کاربردی نظارتی در قالب بخش خصوصی برای راه اندازی سازوکارهای نظارتی تحولات فرهنگی در سلسله مراتب سازمان های اجرایی کشور

دکتر حسن بنیانیان، عضواندیشکده فرهنگ مرکز الگو و رئیس کمیسیون فرهنگی - اجتماعی شورای عالی انقلاب فرهنگی، در

مقاله ای با عنوان "سیاست راهبردی برای پیشرفت فرهنگی در الگوی اسلامی ایرانی" به بررسی جایگاه و تشریح راهبردی فرهنگ در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پرداخته اند. نتایج این مقاله گویای آن است که بدلیل ماهیت دین و نسبت آن با فرهنگ و قدرت و نفوذی که دین در جامعه ما دارد و همینطور اهداف غایی نظام جمهوری اسلامی که ماهیتی فرهنگی دارد، الگوی پیشرفت در تمام مراحل طراحی و اجرا با دو مقوله فرهنگ و دین در تعامل است و برای هر مرحله لازم است راهبردی به مقتضای موضوع اندیشیده شود. در ادامه برای طراحی و پیشنهاد راهبردهای فرهنگی برای پیشرفت فرهنگی کشور در فرایندی پیوسته با الگوی پیشرفت در قالب نمودار ارائه شده است.

در پایان ایشان در ذیل سیاست راهبرد کلان جمهوری

نظریه پیشرفت و ارتباط آن با عدالت در الگوی اسلامی ایرانی؛ رویکردی مردم‌شناختی

دکتر ابراهیم فیاض
استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه تهران

دکتر ابراهیم فیاض استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه تهران به همراه علی احمدی در مقاله‌ای با عنوان «نظریه پیشرفت و ارتباط آن با عدالت در الگوی اسلامی ایرانی؛ رویکردی مردم‌شناختی» به بررسی جایگاه عدالت در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پرداخته‌اند. در این مقاله آمده است: انسان همواره در اندیشه پیشرفت، رفاه و عدالت بوده و برای رسیدن به هر یک از آنها تلاش نموده است. در الگوهای توسعه نظریه‌های مختلفی ارائه شده و هر یک از ابعاد خاصی به مقوله توسعه و پیشرفت نگریسته‌اند. اساساً چنین نگرشی برای همه افراد و در مقاطع مختلف تاریخی امری پسندیده تلقی می‌شود و پیشرفت همراه با عدالت موضوعی است که در چرایی آن همه متفق‌القولند و آن را امری مطلوب تلقی می‌نمایند. لیکن در چگونگی اجرای برنامه‌های پیشرفت و عدالت بحث‌های روشی و فلسفی پیش می‌آید که در جوامع مختلف متفاوت بوده و هر یک با پشتوانه معرفت‌شناختی و ایدئولوژیکی، آن را عملیاتی کرده‌اند. بنابراین هم اندیشمندان غربی و هم متفکران اسلامی در نظریات خود در مورد پیشرفت و عدالت متأثر از مکتب و ایدئولوژی خود هستند. بررسی نظریه‌های گوناگون پیشرفت و عدالت حاکی از آن است که دو نگرش در مورد مفاهیم عدالت و پیشرفت شکل گرفته است. دیدگاهی که این دو مفهوم را در تقابل و تعارض با یکدیگر فرض می‌کند و نگرشی که آن دو را همگرا، مکمل و در عین حال سازگار با یکدیگر می‌داند.

هدف این مقاله طرح مبانی نظری، تفکرات غالب و دیدگاه‌های مهم اندیشمندان اسلامی معاصر در نظریه پیشرفت اسلامی، تبیین رابطه پیشرفت و عدالت مبتنی بر دیدگاه‌های اسلامی و در نهایت ارائه مدل و الگویی مطلوب می‌باشد. تحقیق حاضر نشان می‌دهد که در نظریه پیشرفت با رویکرد اسلامی، عدالت نه تنها موجب حفظ و بقای وضعیت پیشرفت بوده و بلکه همواره ساختارهای گوناگون فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی آن را مستحکم و در جهت مثبت تقویت

رابطه خلیقات ایرانی و عدم پیشرفت کشور در نظریه اندیشمندان ایرانی

ادامه از صفحه ۸

دنیا از جمله در غرب چنین عوارض وجود ندارد؟ همچنین آیا نباید از تاثیر شرایط مختلف و عوامل گوناگون در شکل‌گیری این روحیات یاد کرد؟ از طرفی آیا این ویژگی‌ها در همه زمان‌ها ثابت و لایتغیر می‌باشند؟ و از همه مهمتر آنکه بسیاری از این تبیین‌ها برخاسته از نگاه خاورشناسان به شرق و از جمله ایران است.

مقاله در پاسخ به این پرسش‌ها تاکید می‌کند که بیان علمی روحیات ایرانی و تبیین کژی‌ها و کاستی‌ها به‌ویژه در ساحت اجتماع زیر نگاه سوپزکتیو، نخست از سوی غربی‌ها صورت پذیرفت و سپس با شناختی که شرق از ماهیت این نگاه پیدا کرد و معرفت به روش‌های پوزیتیویستی و فلسفه جدید غرب بسان بسیاری از موضوعات مورد مطالعه اندیشمندان مغرب زمین که موضوع مطالعاتی شرقیان نیز شد، بررسی روحیات شرقی و از جمله ایرانی در مسیر مطالعات ایرانیان نیز قرار گرفت. گرچه بخش زیادی از این مطالعات و استنباطات و استنتاجات زیر تأثیر گفتمان شرق‌شناسی قرار گرفت و این اثرگذاری نتایج بررسی را تحت‌الشعاع قرار داد، ولی نباید حاصل مطالعات خاورشناسان در زمینه روحیات ایرانی را یکسره باطل دانست. حداقل این مشی مطالعاتی ما را بر آن داشته که خود به مطالعه حالات و احوالات خویش نظر کنیم و به‌طور خاص در پی جویی علل و عوامل توسعه‌نیافتگی به نتایج در خوری دست یابیم.

در پایان نتیجه پژوهش نشان می‌دهد که نکته مهم آنست که بالاخره یک سلسله اوصافی در خلیقات و روحیات ایرانی وجود دارد که در کنار دیگر نقاط مثبت او باعث فرو کاستن حالات و روحیات ایرانی و تقلیل آنها می‌شود. پنهان‌کاری و نهان‌روشی، شیوع دروغ، بدگمانی، تنگ‌نظری، سخن‌چینی، عدم شفافیت و بی‌اعتمادی، غلبه احساسات بر خردورزی، عدم کارایی و فقدان نظم، چیرگی خودمداری و ناشکیبایی، عدم اجماع پایدار و توافق و فقدان مسئولیت‌پذیری، تملق، بدگویی و غیبت، محافظه‌کاری، عدم تفوق منافع ملی بر منافع خرد، تنبلی اجتماعی، نداشتن وجدان کاری و انضباط اقتصادی و... از جمله اوصافی است که در این خصوص نام برده می‌شود. بدیهی است که نمی‌توان اشاره به این صفات را منبعت از گفتمان شرق‌شناسی دانست. بنظر می‌رسد علت اصلی عدم پیشرفت ایران را بیش از هر چیز باید در این مناسبات روحی جستجو کرد. "اینکه چه باید کرد ارتقای اخلاق اجتماعی و تحول و نگرش‌ها و رفتارها چگونه ممکن است؟" خود موضوع دیگری است که در تعقیب این آسیب‌شناسی قابل بررسی است.

می‌کند. برای پیشرفت در کشور ابتدا باید چارچوب تئوریک آن تولید شود. برای تولید نظریه که باید متناسب با آن حرکت کرد، درک اقتضانات و شرایط کنونی جهان ضروری است. به این معنا که متناسب با وضعیت کنونی جهان از نظر سیاسی، اقتصادی و اجتماعی باید نظریه تولید شود. پس از این مرحله عمل کردن به وظایف است. وظیفه ما در جهان بر اساس جایگاه و نقش ما تعیین می‌شود.

این پژوهش برای دستیابی به الگوی بومی اسلامی ایرانی چند نکته مهم و کلیدی را با طرح چند پرسش مدنظر قرار میدهد و یادآوری میکند:

۱- هدف و غایت پیشرفت چیست؟ در کجا ایستاده‌ایم و به کجا می‌خواهیم برویم. هدف‌گذاری پیشرفت مهم است. اگر اهداف روشن شود، تلاش‌ها منطبق با اهداف پیش خواهد رفت که البته تحت اصول طاعه‌الله، ولایت‌مداری، عدالت، اخلاق‌محوری، ارزش‌مداری، عمران، آبادانی سرزمین، ثبات و امنیت، حفظ وحدت و انسجام، و... می‌آید. عدالت اجتماعی یکی از مسایل جامعه‌ماست. عدالت فراتر از مفهوم توزیع عادلانه است. عدالت اجتماعی به معنای توزیع فرصت‌ها و برابری فرصت برای جامعه است. بنابراین متناسب با قابلیت‌ها و استعدادها فرصت‌سازی می‌شود؛

۲- مسایل محوری و مهم توسعه کدامند. برای رسیدن به هدف پیشرفت اسلامی ایرانی با چه مسایلی روبرو هستیم. ابعاد و وجوه مسایل مشخص می‌شود و در واقع مساله‌شناسی مهمترین گام در تعیین الگوی پیشرفت است. پس نظریه‌هایی که باید ارائه شود در واقعیات جامعه خودمان نهفته است.

۳- فرایندهای مربوط به تغییر و تحولات و نحوه مدیریت این فرایندها چگونه است. تصمیم‌گیری‌های درست و درست و مدیریت دقیق رخ داده‌ها ما را برای رسیدن به پیشرفت کمک می‌کند. برای رسیدن به هدف باید به صورت فرآیندی عمل کنیم نه برآیندی. یعنی هم‌اکنون باید وضعیت موجود را ارزیابی کرد و بر اساس مختصات آن، وارد فرآیند شد و سپس آن را تبدیل به دیپلماسی نمود.

اقتشار مختلف جامعه

در پایان بر این نکته تاکید می‌شود که پذیرش مردم‌سالاری دینی در کنار مسئولیت‌هایی که دین بعهدہ حاکمیت و نخبگان جامعه می‌گذارد و همراه شدن این رسالت با هجوم گسترده تهاجم فرهنگی و آثار اجتناب‌ناپذیر فرایندهای جهانی‌سازی ما را مجبور می‌سازد که از رهگذر این گونه اقدامات فاصله ذهنی و شناختی اندیشمندان و مصلحان جامعه را با سطوح توده‌های مردم به حداقل برسانیم و چاره‌ای نیست که مدیران محوری مشارکت‌کننده در طراحی الگوی پیشرفت در کنار تلاشی که برای شناخت مبانی علمی و نظری اصل موضوع دارند همزمان به گفتمان‌سازی گسترده برای این امر در جامعه توجه نمایند.

ب: اصلاح و آماده‌سازی فرهنگ عمومی برای پذیرش و پشتیبانی از محتوای الگوی پیشرفت

۱- بهره‌گیری از ظرفیت سازمان‌های محوری موثر در فرهنگ عمومی مثل آموزش و پرورش، رسانه ملی و سایر رسانه‌های مدرن

۲- تعامل موثر برای توجیه و آماده‌سازی بدنه روحانیت و طلاب جوان در قالب طرح‌های خاص

۳- تعامل موثر با تشکل‌های مردمی که در حوزه جوانان تشکیل شده و در حال حاضر در قالب فعالیت‌های عمومی تقویت فرهنگی دینی فعالیت می‌کنند.

۴- تعامل موثر با بخش فرهنگی بسیج برای توجیه و آماده‌سازی آنها برای مشارکت مستمر آنها

۵- تعامل موثر با تشکل‌های شکل‌گرفته در اصناف و

دانش و سیاست گذاری یکپارچه ملی - بومی - جهانی و الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی

حجت الاسلام دکتر سعیدرضا عاملی
استاد ارتباطات دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران

دکتر سعیدرضا عاملی استاد گروه ارتباطات دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران در مقاله‌ای با عنوان "دانش و سیاست گذاری یکپارچه ملی - بومی - جهانی و الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی" به بررسی مناسبت دانش و سیاست گذاری یکپارچه با الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پرداخته اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که دانش و سیاست گذاری بومی - جهانی، اشاره به دانش و سیاست گذاری دارد که ناظر بر ظرفیت‌ها و چالش‌های ملی - فراملی است و با توجه به ظهور "صنعت همزمان ارتباطات" و سریع شدن صنعت حمل و نقل و همچنین ظهور فضای مجازی و اهمیت یافتن و افزایش انفجاری منابع و متغیرهای اجتماعی فراملی ضرورت تغییر پارادایمی در رویکرد دانشی، سیاست گذاری، برنامه ریزی و تغییر روندی و فرآیندی در مواجهه به امر بومی و فرابومی و فراملی یا به تعبیر ابهام آمیز جهانی شدن، امری اجتناب ناپذیر است که بدون توجه به این "نظام‌واره یکپارچه معرفتی" و سیاست گذاری بومی - جهانی گرفتار "شکست اجتماعی"، "بحران و بی نظمی ارزشی"، "به هم ریختگی اقتصادی و تجاری" و بحران‌های اجتماعی به‌ویژه در سطح محلی، جهانی، منطقه‌ای و جهانی خواهیم شد. در ادامه نتایج آمده است که مسیر پیشرفت اسلامی، مسیر مستقیم به دور از افراط و تفریط همراه با تعادل و میانه‌روی به سمت کمال است. از این‌رو، پیشرفت از یک روح متعادل و در عین حال کمال‌گرایانه برخوردار است که به سمت حقیقت تدبیر شده الهی میل دارد. این مسیر از ظرفیت زمینی - آسمانی برخوردار است که درون این هستی زمینی - آسمانی میل به حقیقت هستی تدبیر شده دارد. صراط مستقیم و پیشرفت هر دو بیانگر حرکت رو به جلو و مستمری هستند که هیچ‌گاه نباید متوقف شوند. به همین دلیل است که همه مسلمانان در هر سطحی از ایمان و اعتقاد و یا هر اندازه‌ای از التزام به قوانین و احکام الهی، از خدا می‌خواهند که آنها را به راه راست و صراط مستقیم هدایت کند، زیرا این روند برای هیچ انسانی متوقف نمی‌شود حتی اگر آن انسان، انسان کامل و معصوم (ع) باشد. چرا که او هم در پی رسیدن به خداوند و کمال بی‌نهایت است.

وی در پایان نتیجه‌گیری می‌کند که تغییر در مفروضات جهان واقعی که روزگاری محل و مکان، فرهنگ و تمدن، زندگی فردی و اجتماعی در این جهان از استقلال جدی برخوردار بوده به جهانی که در هم تنیدگی مکان و فضا، فرهنگ‌ها و تمدن‌ها و زندگی‌های فردی و اجتماعی فراملی با محل را رقم زده است، پیچیدگی پیشرفت اسلامی و ایرانی را بیشتر می‌کند. اگر دانش یکپارچه و سیاست گذاری بومی - جهانی را از یک سو یک نگاه ۳۶۰ درجه به همه عناصر شکل دهنده به واقعیت و از سوی دیگر راهبری بنیان‌های معرفتی و هدفمند اسلام در همه معرفت‌ها، سیاست گذاری‌ها، روش‌ها و مسیرهای پیشرفت تعریف کنیم، با مفهوم «حضور هدف و ارزش‌ها در همه جا» که یکی از ابعاد دانش و سیاست گذاری یکپارچه پیشرفت اسلامی است، مواجه می‌شویم. در این نگاه کمال‌گرایی پیشرفت اسلامی، سازگاری و تعادل حرکت در مسیر و صراط مستقیم بنیان مهمی است که چسب پیشرفت و عامل گره‌زننده و یکپارچه‌سازی پیشرفت اسلامی به شمار می‌رود. این نگاه می‌تواند تعریف نظری و عملی از شاكلة الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را ارائه دهد.

پیشنهاد مدلی در حوزه رسانه‌ها و توسعه در ایران

دکتر مهدی محسنیان راد
استاد دانشگاه امام صادق (ع)

دکتر مهدی محسنیان‌راد، استاد دانشگاه امام صادق (ع)، در مقاله‌ای با عنوان "پیشنهاد مدلی در حوزه رسانه‌ها و توسعه در ایران" به بررسی جایگاه رسانه در توسعه پرداخته است. نویسنده مقاله به موضوع اینچنین نگاه می‌کند: به نظر می‌رسد که امروزه در جهان، اختلاف مفهومی درباره چیستی و کارکرد رسانه‌ها کمتر از اختلاف مفهومی درباره توسعه است. اما شواهد حاکی از آن است که در ایران، اختلاف قابل توجهی درباره مفهومی کمتر شناخته شده در ادبیات رسانه‌ها، به نام "رسالت رسانه‌ها" وجود دارد که به دنبال آن به حوزه مفهومی چیستی و کارکرد رسانه‌ها نیز کشیده شده است. مقاله برای اثبات حدس مورد بحث، از نتایج سه نوبت پژوهش در ایران که پوششی ۲۵ ساله را می‌داد، استفاده شده است و در ادامه بر این امر تأکید کرده که اختلافات مفهومی یاد شده که از منظر علوم ارتباطات، اختلاف در انتخاب تئوری‌های هنجاری رسانه‌ای است، می‌تواند یکی از مهمترین چالش‌های موجود ایران در رابطه میان رسانه‌ها و توسعه باشد.

مقاله در ادامه به بحثی کلاسیک و دیرینه اشاره می‌کند که طی آن رابطه رسانه‌ها و توسعه از دو منظر دنبال می‌شود. منظر اول؛ نگاه عام به "حد وجود" رسانه‌ها در یک جامعه دارد که نگاهی بیشتر "کمی‌گرایانه" است. از آغاز گران این نگاه، دانیل لرنر، کاشف همبستگی میان متغیرهایی مانند تعداد گیرنده‌ها (رادیو، مطبوعات و تلویزیون) شهر نشینی، سواد و مشارکت سیاسی است. منظر دوم بکارگیری رسانه‌ها در راستای دستیابی به موفقیت در اجرای طرح‌های توسعه غیر کلان است؛ از آغاز گران آن راجرز و شومیکر است که نقش در هم آمیخته رسانه‌ها و رهبران عقاید را در بستر مناسب، عامل آن می‌دانستند.

مقاله پس از عبور از این مقدمه، با تکیه بر منظر اول، یا "نقش رسانه‌ها به طور عام در توسعه" به رابطه آن با موضوع اختلاف در چیستی، کارکرد و رسالت رسانه‌ها در ایران می‌پردازد و با استفاده مدل دیالکتیکی فرآیند توسعه را به عنوان بستر مناسبی برای تمرکز بر نقش رسانه‌ها در توسعه در نظر گرفته است. یکی از شش متغیر مطرح در این مدل، ارتباطات است. می‌دانیم ارتباطات تجمیعی

است از الف؛ ارتباطات انسانی و ب؛ ارتباط رسانه‌ای. مقاله حاضر بر این باور است که اگر چه بهنجار بودن ارتباطات انسانی که با سه شاخه ۱- ارتباطات میان فردی (ارتباطات دوتن یا یکدیگر)، ارتباطات گروهی (۳ تا ۲۰ تن با یکدیگر) و ارتباطات عمومی (یک نفر برای جمعی زیاد همچون جلسات وعظ و خطابه) می‌تواند سهم مهمی در بعد ارتباطی توسعه داشته باشد، اما به علت آنکه امری به شدت مرتبط با فرهنگ عامه و تابع نظام ارزشی هر جامعه بوده و پای در ریشه‌های تاریخی آن دارد و موضوعی است که با سیاست‌گذاری‌های میان مدت، قابل تغییر نیست، در حالی که "ارتباطات رسانه‌ای" قابلیت برخوردار از سیاست‌گذاری‌های میان مدت را دارد. در واقع نویسنده در این مدل دیالکتیکی فرآیند توسعه و جایگاه ارتباطات در آن که همبستگی مثبت میان رشد رسانه‌ها و توسعه را الزامات حتمی ندانسته و مدلی را عرضه و پیشنهاد می‌کند که از طریق مراجعه به آیاتی خاص از قرآن، می‌توان از اختلاف مفهومی "چیستی، کارکرد و رسالت" رسانه‌ها در ایران عبور و به یک رابطه منطقی میان رسانه‌ها و توسعه در ایران دست یافت. مقاله این نظر را مطرح می‌کند که روی آوری به مدل پیشنهادی یاد شده یا هر مدل جایگزین برای حل اختلاف مفهومی درباره چیستی، کارکرد و رسالت رسانه‌ها در میان حکومت‌مدران ایران، ضرورتی است که بی توجهی به آن، وضعیت زیست در "بازار پیام" پس از عصر دهکده جهانی پیش رو را با دشواری‌های کم نظیری مواجه خواهد کرد. در پایان به تبیین به تئوری‌های هنجاری منتهی می‌شود و درباره رابطه بین حکومت و مطبوعات ابراز می‌دارد که سهم حکومت در مالکیت مطبوعات باید ناچیز و مطبوعات باید متکثر باشند، حکومت باید داده به مطبوعات بدهد نه اطلاعات، مطبوعات باید اطلاعات به مردم بدهند، نه داده، بیشترین حجم جابجایی اطلاعات متعلق به مسیر مطبوعات به مردم و بیشترین حجم جابجایی داده باید در مسیر حکومت به مردم انجام شود، مطبوعات باید بیشتر جایگاه نخبگان خشیت‌دار باشد، نه پروپاگاندیست‌های مداح؛ خوانندگان مطبوعات باید بیشتر مصرف‌کنندگان باشند، نه مخاطبان؛ حکومت‌مدران باید بیشتر پاسخگویان به مطبوعات باشند، نه بازبینان.

نقش توجیه ربا در فرآیند توسعه اقتصادی غربی

به حساب می‌آید. اما در مقابل، مفهوم ربا در جهان غرب در طول قرون وسطی حوزه بسیار گسترده‌ای داشته و تقریباً اکثر معاملات اقتصادی سودده را شامل می‌شود. اما پس از قرون وسطی و با شروع رنسانس، به تدریج از حوزه شمول مفهوم ربا کم گردید و استثنائات زیادی برای حرمت ربا مطرح شد. در این راستا، تنها نرخ‌های بهره به شدت بالا ربا در نظر گرفته شد و نرخ‌های پائین بهره، مجاز اعلام گردید؛ این دیدگاه در حال حاضر نیز وجود دارد.

ب- ربا در فقه اسلامی مطلقاً زیاده (خواه کم باشد و خواه زیاد) را شامل می‌شود؛ این حکم در مورد همه اقسام ربا یعنی ربای معاملی، ربای قرضی

ادامه از صفحه ۵
در چارچوب اسلامی در طول تاریخ نیازی به توجیه ربا وجود نداشت و بر همین اساس، دیدگاه‌هایی نیز که در یکصد سال اخیر توسط برخی از اندیشمندان مسلمان در توجیه ربا مطرح شده است افزون بر اینکه قابل نقد می‌باشد، اصولاً نیازی به آنها نیست. یافته‌های پژوهش حاضر در چند مورد زیر خلاصه می‌شود که عبارتند از:

الف- معنی ربا در اسلام، برگرفته از آیات قرآن و روایات معصومین بوده و در طول تاریخ تعریف ثابتی نداشته است و دچار تحوّل تاریخی نشده است. از نظر اسلام هر نوع زیاده مشروط در قرارداد قرض ربا

نقش نهاد مسجد در الگوی

اسلامی ایرانی پیشرفت

دکتر سهیلا صادقی

دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه تهران

دکتر سهیلا صادقی، دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه تهران به همراه پویا دریس در مقاله‌ای با عنوان "نقش نهاد مسجد در الگوی اسلامی

ایرانی پیشرفت" با محور قرار دادن مسجد به عنوان یک عنصر اسلامی به تبیین جایگاه آن در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پرداخته‌اند. این پژوهش هدف الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را برطرف ساختن نیازهای مادی و معنوی افراد جامعه با تأکید بر ارزش‌های دینی و ظرفیت‌های بومی دانسته و تأکید می‌شود که چنین الگویی، مستلزم برخی ویژگی‌هاست: تأکید بر ارضای نیازهای اساسی افراد، تأکید بر محور قرار گرفتن عقلانیت ارزش محور، تأکید بر «عملیت» کنش‌گران اجتماعی در مسیر اجرای مشارکتی اهداف توسعه، اصل قرار گرفتن عدالت در طراحی برنامه‌های پیشرفت، توجه به ظرفیت‌های اخلاقی و دینی داخلی به منظور برجسته ساختن ابعاد فرا مادی و روحانی فرایند توسعه در کنار ابعاد مادی آن. پیش فرض اصلی مقاله حاضر این است که برای دستیابی به الگوی بومی توسعه پایدار، توجه هم زمان به سه دیدگاه دارای اهمیت است: نخست؛ دیدگاه تاریخی. دوم، دیدگاه نظری - مفهومی و در آخر، دیدگاه واقع‌گرا. این مقاله با تمرکز بر نهاد مسجد، تلاش دارد تا نشان دهد که مساجد با توجه به پایگاه و جایگاه تاریخی خود در بطن فضای عمومی جامعه ایرانی، می‌توانند به مانند ظرفیت بومی ارزشمندی برای پیش‌برد الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به کار گرفته شوند. برابر پیش فرض مطرح شده، مقاله، نخست با به کار بستن دیدگاهی تاریخی و از رهگذار واکاوی انتقادی رخدادهای تأثیرگذار بر نحوه کنش‌گری سیاسی روحانیت و نهاد مسجد، در چهارچوب نظری «فرایند اجتماعی»، نشان می‌دهد که فرضیات رایج درباره نقش و کارکرد نهاد مسجد در انقلاب اسلامی ایران، و به طور کلی در جوامع اسلامی، تحت تأثیر گفتمان‌های مسلط توسعه غربی شکل گرفته‌اند و با ارایه تفسیری ذات‌گرایانه، تقلیل‌گرایانه، و غیرتاریخی از اسلام و نهاد‌های دینی، در فهم فضای عمومی جوامع اسلامی ناکام مانده‌اند. سپس از منظر دیدگاهی نظری - مفهومی، مقاله سعی کرده است تا نشان دهد که برای دست یافتن به مفاهیم و نظریات بومی برای تحلیل فضای عمومی جوامع اسلامی، و به طور مشخص جامعه ایرانی، هم راستا با جریان‌های متأخر نظریات توسعه‌مندی بر اهمیت دادن به ویژگی‌های تاریخی - فرهنگی هر منطقه، نیاز است تا نهاد مسجد در ایران مورد مطالعه جدی جامعه‌شناختی و تاریخی قرار گیرد. و در پایان با کاربرد دیدگاهی واقع‌گرا، مقاله ضمن بر شمردن برخی از ناکارآمدی‌های سیاست‌های اعمال شده در قبال مساجد پس از انقلاب اسلامی، سعی می‌کند تا ظرفیت‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بالقوه مساجد (همانند توانایی تئوریک افکار عمومی، بسیج کردن نیروهای مختلف اجتماعی، سازماندهی کردن این نیروها، مسئولیت‌پذیر ساختن افراد و ...) را برای دست‌یابی به الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت برجسته سازد.

پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت با حضور جوانان و دانشجویان سراسر کشور برگزار شد

ادامه از صفحه ۱

اجتماعی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی با دانشجویان سخن گفت.

هاتف صالحی، دانش‌آموخته مقطع کارشناسی ارشد رشته جی‌آی‌اس، سیستم‌های اطلاعاتی و جغرافیایی با طرح سؤالاتی در حوزه‌های عرصه‌شناسی، مسئله‌شناسی و مسئولیت‌شناسی سومین دانشجوی سخنران کنگره بود که به گفته خود، با صراحت لهجه به طرح دیدگاه‌های خود پرداخت.

چهارمین دانشجوی سخنران سرکار خانم زهره کاظمی، دانشجوی دکتری مطالعات زنان دانشگاه تربیت مدرس بود که در خصوص پدیده افزایش روزافزون ورود دختران به مراکز آموزش عالی و ابعاد این پدیده به ایراد سخن پرداخت.

دکتر صادق واعظ زاده، رئیس شورای عالی و رئیس مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، دیگر سخنران مراسم افتتاحیه بود، وی در ابتدای سخنرانی خود به امکانات و سرمایه‌های مادی، منابع انرژی، موقعیت‌های جغرافیایی و سرمایه نیروی انسانی کشور اشاره کرد و با بی‌نظیر خواندن این سرمایه‌ها، این پرسش را مطرح کرد: در شرایطی که همه عناصر و لوازم پیشرفت را در اختیار داریم، چرا کشوری پیشرفته نیستیم؟

وی با تعریفی از پیشرفت، با بیان اینکه پیشرفت یک فرایند و سیر است و هر فرایند و سیری زمانبر است و نیاز به زمینه‌هایی دارد اظهار داشت: باید ببینیم پیشرفت در چه زمینه‌هایی مد نظر ماست، آیا منظور از پیشرفت، پیشرفت راه‌ها، حجیم شدن صنعت، توسعه

قشر کارگری و یا مباحثی اینچنینی است؟ دکتر واعظ زاده تأکید کرد: تمام ابعاد ذکر شده در پیشرفت را می‌توان در یک کلمه «پیشرفت خود» خلاصه کرد و براین اساس خود ما، خود اجتماعی ما، خود ایران اسلامی باید پیشرفت کند.

واعظ زاده با بیان این‌که تا زمانی که خودیابی نکنیم و واقعی رخ نخواهد داد و کسی که خود را فراموش کرده، مثل کسی است که در خواب است، بنابراین در اولین قدم، باید بیدار شود.

ریس مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با بیان این‌که طی ۳۰۰ - ۴۰۰ سال قبل کشور ایران ادامه از صفحه ۱۲

رساله، پایان‌نامه و آثار هنری به دبیرخانه کنگره واصل شد که از این تعداد پس از داوری اولیه ۹۰۵ اثر شایسته داوری در محتوا شناخته و مورد پذیرش قرار گرفت.

وی خاطر نشان کرد: در جریان داوری آثار ۷۶۳ مقاله، ۶۷ رساله و پایان‌نامه و ۷۰ اثر تصویری بررسی شد و از میان آنان پس از داوری چکیده ۳۲۶ اثر انتخاب و در مجموعه‌ای توسط دبیرخانه کنگره منتشر گردید و از میان این آثار تعداد ۷۲ مقاله به صورت نهایی انتخاب و توسط پدید آورندگان آن در ۴ نشست تخصصی ارائه خواهد شد. وی ادامه داد در مراسم اختتامیه به تشخیص اعضای هیات علمی اداره کننده نشست‌ها، ۱۶ نفر از بهترین مقالات معرفی و از سوی ستاد برگزاری هدایایی به آنان اهدا خواهد شد.

دبیر پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت ادامه داد: به جهت تشویق دانشجویان به پرداختن به موضوع مربوط به الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، فراخوان پایان‌نامه و رساله‌های دانشجویی اعلام و ۶۷ پایان‌نامه و رساله به ستاد برگزاری کنگره واصل شده که ۵ پایان‌نامه از سوی داروان انتخاب و جوایزی اهدا خواهد شد.

به گفته متقیان مخاطبان اصلی کنگره جوانان دانشجوی اهل فکر و قلم ومدبران آینده میهن اسلامی و مجریان الگو، در نشست‌ها پیرامون ۴ محور کنگره در زمینه‌های پیشرفت فرهنگی و معنوی، پیشرفت اقتصادی، پیشرفت اجتماعی، پیشرفت علم و فناوری و نوآوری با اعضای اندیشکده‌های مربوط به گفتگو پرداختند.

پس از سخنرانی دبیر کنگره، ۴ تن از دانشجویان شرکت‌کننده به ارائه نقطه نظرات خود پرداختند که با استقبال و تشویق حاضرین روبه‌رو شد.

علی معظمی دانشجوی دکتری آموزش و ارتقای سلامت از دانشکده علوم پزشکی دانشگاه شهید بهشتی در خصوص ارتقای سلامت و نقش آن در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور سخنرانی کرد.

سرکار خانم آناهیتا مهرپور دانشجوی کارشناسی رشته روانشناسی بالینی و زبان ادبیات فارسی از دانشگاه شیراز و دارنده مدال طلای المپیاد ادبی کشور و دارنده رتبه دوم کشوری جشنواره جوان خوارزمی دومین سخنران دانشجویی کنگره بود که در خصوص سازه مسئولیت

و ربای در دین (ربای جاهلی) جاری و ساری است. اما در غرب، در حال حاضر تنها مازاد زیاد و قابل توجه، ربا (بوزوری) تعریف می‌شود؛ خواه در عقد قرض باشد یا در غیر قرض. از این رو نرخ‌های ربای پایین، نرخ بهره نامیده شده و بدون اشکال در نظر گرفته می‌شوند.

ج- بالا بودن نرخ در تعیین مصادیق ربا در فقه اسلامی هیچگونه اثری ندارد؛ اما در جهان غرب، بالا بودن نرخ در شناسائی ربا اثر گذار است. از این رو، مثلاً بالا بودن نرخ در عقود مانند مرابحه، به ایجاد ربا از منظر فقه اسلامی نمی‌انجامد؛ اما این بالا بودن نرخ در چارچوب غربی بوزوری نامیده می‌شود. د- اکثر توجیهاط مطرح شده در توجیه نرخ

بهره بانکی از مبانی دینی و علمی لازم برخوردار نبوده و به هیچ وجه نمی‌توان بر اساس آن‌ها بهره بانکی را خارج از حکم حرمت ربا در اسلام در نظر گرفت.

ه- ممکن است که نتوان حقیقتاً به حکمت‌های عقلی حرمت ربا دست یافت و به منظور واقعی شارع از این حکم پی برد. اما به دلیل شدت حرمت ربا در قرآن و احادیث و ضرورت احتیاط در رابطه با آن، بهتر است که به جای بحث در رابطه با حرمت ربا و تلاش در جهت توجیه آن، بر روی «احل الله البیع» تمرکز نمود و تلاش کرد تا با توسعه انواع عقود اسلامی، نیازهای واقعی جامعه را برطرف نمود.

دبیرخانه حوزوی مرکز با مراکز مهم حوزوی قم تفاهم نامه امضا کرد

در راستای ترویج و گسترش گفت‌وگو سازی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و استفاده شایسته از ظرفیت نهادهای علمی شهر مقدس قم، با همت دبیرخانه حوزوی مرکز تا کنون با حدود هجده نهاد و مؤسسه علمی پژوهشی مستقر در این شهر تفاهم‌نامه امضا شده است. محورهای این تفاهم نامه ها عبارتند از:

۴. پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
۵. موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
۶. دانشگاه مفید
۷. دانشگاه صداوسیما قم
۸. پژوهشگاه المصطفی (ص)
۹. مرکز پژوهش‌های صدا و سیما قم
۱۰. معاونت تبلیغ حوزه علمیه سراسر کشور
۱۱. مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران
۱۲. دارالحدیث
۱۳. مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)
۱۴. انجمن معرفت شناسی
۱۵. انجمن فقه و حقوق اسلامی
۱۶. انجمن حدیث
۱۷. انجمن قرآن پژوهی
۱۸. انجمن تعلیم و تربیت اسلامی

پژوهشی در زمینه الگو؛ طراحی و راه‌اندازی رشته‌های مرتبط با الگو؛ برگزاری نشست و همایش در خصوص الگو؛ مشارکت فعال در همایش‌های مرکز الگو؛ انتشار مقالات علمی پژوهشی در خصوص الگو؛ نشر کتب در زمینه الگو؛ و تجهیز کتابخانه با منابع مرتبط با الگو. فهرست نهادهایی که این تفاهم نامه ها با آنها منعقد شده است عبارت است از:

۱. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
۲. دانشگاه باقرالعلوم (ع)
۳. پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

معرفی اولویت‌های پژوهشی مرتبط با موضوع الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به یکدیگر و همکاری در انجام مشترک آنها؛ بهره‌مندی متقابل در زمینه تبادل اطلاعات علمی - پژوهشی (کتب و آثار، مجلات و نشریات، مقالات، پایان نامه‌ها، نرم‌افزارها و بانک‌های اطلاعاتی و کتابخانه‌ها) گسترش گفت‌وگو الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در میان اساتید، محققان و دانش‌پژوهان؛ تشکیل گروه علمی الگو؛ انجام تحقیق و ترجمه در خصوص الگو؛ هدایت پایان‌نامه‌ها به‌ویژه رساله‌های دکتری در جهت الگو؛ برگزاری دکتری

پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت با حضور جوانان و دانشجویان سراسر کشور برگزار شد

جوانان فرهیخته"، آقای دکتر علی اکبر موسوی موحدی عضو اندیشکده علم با موضوع "علم و سلامت"، آقای دکتر داوود دانش جعفری عضو اندیشکده اقتصاد با موضوع "پیشرفت اقتصادی و هزینه های اقتصادی سلامت" و آقای دکتر ضیاء هاشمی عضو اندیشکده امور اجتماعی با موضوع "پیشرفت اجتماعی" سخنرانی کردند. در مراسم اختتامیه پیش از اعطای جوایز به برگزیدگان، دو تن از اساتید برجسته جوان معرفی شدند. در این بخش دکتر علی رجائی، دارنده مدال طلای المپیاد ریاضی کشوری در سال ۶۹ و دارنده مدال نقره المپیاد ریاضی جهان در سال ۶۹ که مدرک دکتری خود را در رشته ریاضی از دانشگاه پرینستون آمریکا اخذ کرده و هم اکنون استاد و رئیس گروه ریاضی دانشگاه تربیت مدرس است به سخنرانی در خصوص رمز موفقیت پرداخت. در ادامه این بخش دکتر الهام یآوری، همسر دکتر علی رجائی و دارنده مدال طلای المپیاد کشوری در رشته کامپیوتر و دارای مدرک دکتری در رشته کامپیوتر از دانشگاه برکلی کالیفرنیا و عضو هیئت علمی دانشگاه صنعتی شریف به ایراد سخنرانی پرداخت. هدف از معرفی این زوج جوان و تحصیل کرده، معرفی چهره های موفق و دارای ایده پیشرفت و آشنایی جوانان با موفقیت های آنان و الگوگیری برای جوانان بود. در پایان از مقالات و پایان‌نامه‌های برتر و از برگزیدگان کنگره تقدیر به عمل آمد.

ادامه از صفحه ۱۱ با مشکل خود فراموشی مواجه بوده است، تصریح کرد: با انقلاب اسلامی یک نوع بیداری در مردم صورت گرفت و مردم متوجه شدند که دچار خود فراموشی بوده‌اند.

وی اضافه کرد: در حال حاضر کشور ما در مرحله خودیابی است و در واقع اگر بتوانیم نسبت به این خود (خود مادی، معنوی و رسالت‌های اصلی خود) به یقین برسیم کار محکم و مستحکم پیشرفت آغاز می‌شود و این کار عظیمی است که از عهده مردم ایران بر می‌آید. دکتر واعظ زاده تصریح کرد: ضد خود فراموشی، خودیابی است و باید تلاش کنیم تا با خودیابی و خودزایی یک حرکت جدید در تمامی زمینه‌ها ایجاد نماییم و جوانان نیز در این مسیر نقش عمده‌ای بر عهده دارند. رییس مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با بیان این که به نظر می‌رسد یک فراموشی عمیقی در گذشته، جامعه ما را فرا گرفته بود افزود: تا زمانی که به طور کامل خودیابی نکنیم و خود را که همه ابعاد در آن است نشناسیم پیشرفت واقعی رخ نخواهد داد.

وی گفت: با انقلاب اسلامی مردم ما بیدار شدند و متوجه اتفاق فراموشی در خود شدند.

پس از پایان مراسم افتتاحیه، در نشست اول این کنگره ۴ سخنران مدعو به ایراد سخنرانی پرداختند. حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر علی ذوعلم عضو اندیشکده فرهنگ با موضوع "فرهنگ و معنویت، گرانگه پیشرفت: رسالت

الگوی اسلامی ایرانی

پیشرفت را نمی‌توان

با عجله تدوین کرد

دکتر صادق واعظ‌زاده، رئیس مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در گفت و گو با خبرنگار خبرگزاری فارس اظهار داشت: از اهتمام دولت نسبت به الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت استقبال می‌کنیم و در جریان فعالیت دوستان در معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی هستیم و امیدواریم در تدوین الگو و به خصوص اجرای آن، دولت نقش فعال و موثر داشته باشد.

رئیس مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با تاکید بر اینکه تهیه و تدوین الگو کاری فوری و عجولانه نیست، گفت: تهیه الگو باید با برنامه ریزی و مشارکت گسترده نخبگانی انجام شود و یک کار اداری و محدود نیست. الگو از جنس سیاست گذاری در بالاترین سطح کشور است و تصویب آن شأن رهبری نظام است و امیدواریم همه ارکان نظام و متفکران در تهیه الگو با مرکز همکاری کنند

لازم به یادآوری است که در هفته‌های گذشته پیش نویسی از الگو از سوی معاونت نظارت راهبردی رئیس جمهور تهیه شده است.

